БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чилде үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. МАЙ 14 СУББОТА № 112 (4596).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет болгаш даштыкы журналистер биле Н. С. Хрущевтүн беседазы (1 арын).

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш (2 арын).

ССРЭ-ниң агаар кызыгаарынче америк самолёттун өнчүк-чөңгээлии-биле шургуп киргени (2 арын).

А. Чичаан-оол. — Аҗылга харыысалганы бедидер (3 арын).

Чаагайжыдылганы хөй-ниитиниң хөрээ болдурар (3 арын).

С. Сырат-оол. — Техника септелгезинге чарыгдалды кызырар (3 арын).

С. Седен. — Профкомнарның ажылын экижидер (3 арын).

В. Цыпкин. — Колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары дээш (3 арын).

АКШ-тың Коммунистиг партиязының чиңгине секретарының медеглели (4 арын).

Гвинея республикада күрүнеге удур сүлчээни узуткааны (4 арын).

Г. Драгунов. — Францияга ужуражыышкыннар (4 арын).

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ:

С. Оюн. — Бут-бөмбүүнүн шөлдериндe (4 арын).

Чуртталга бажыңнарының арыг-шевери дээш (4 арын).

СОВЕТ БОЛГАШ ДАШТЫКЫ ЖУРНАЛИСТЕР-БИЛЕ

Н. С. ХРУЩЕВТҮҢ БЕСЕДАЗЫ

Даштыкы херектер министри А. А. Громыкоонун парлаалга конференциязының соонда май 11-де совет болгаш даштыкы журналистерни аңдара аттырган америк самолёттуң артынчыларының делгелгезин көөрүнче чалаан.

Самолёттуң артынчыларының делгелгезин көргеш, эксперттер-биле чугаалашкаш, чоруптарының кырында турган Н. С. Хрущевка корреспондентилер делгелгеге чеде бергениниң үезинде ужуражы бергениер. Н. С. Хрущевтүн чанында корреспондентилер четкилеп келген болгаш оон-биле журналистерниң аразында чугаалаашка эгелээн.

— Самолёттуң артынчылары-биле, ол самолётту дерээн чепсек-биле болгаш тускай аппаратура-биле танышар арганы оларга тывысканы дээш журналистер сеткили ханганын илередип чугаалаанныр.

— Парлаалга конференциязы сеткилинерге таарышканын билип тур мен деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.—Соонуургаа турарынар бүгү айтырыгларга харыыларны алган боор силер. Бистиң чуртувустуң девискээринче америк самолёттуң агрессчи шургуушкунунуң дугайында айтырыгны Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинге тургузар бодалдыысты мурнунда-ла чугаалаан болгай мен. Американың Каттышкан Штаттарының талазындан ыйыышкынга таваржы берип чадап чок Айыыл чок чоруктун Чөвүлели шын шиитпирни хүлээп албаз болза, айтырыгны Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының мурнунга тургузар бис. Американың Каттышкан Штаттарының ындыг язылыг агрессчи үлгедиглери—черле кончуг айыылдыг болуушкун-дур.

Айыыл болза, АКШ-тың күрүне секретары дээрги Гертер болдунган агрессияны май 10-да бодунуң медеглелинге чүгле агартып эвес; харын ындыг ужудуушкуннарны АКШ-тың чазаа моон соңгаар-даа бистер хол таяң эртип чыткан кижи дег эвес-ле болгай бис. Бистиң чуртувус—күштүг, күүлүг күрүне болуп турар болгаш оларның-биле маргыжып шыдаар. Каттышкан Штаттар бодунуң девискээринге ёзулуг дайынны көрбээн, бомбаларны көрбээн болгаш од дайынны өскүдерин күзеп турар чүве болза, бистер олче ракеталарны адып үндүрер ужурга таваржыр апаар бис, ынчангаш од ракеталар агрессорнуң черинге баштайгы минуталарда-ла чеде бээр. (Адыш часкаашкыны).

Гертерниң медеглелин номчаан болгаш, мону чугаалап тур мен. Ол мынча деп медеглеп турар-дыр: ужудар ужурга таваржыткан бис; бистин ужудун турарывыс ужун Совет Эвилели боду буруулуг, чүге дээрге ол бодунуң чажыт күүлдеринче бистерни эрттирбейн турар-дыр, а бистер Совет Эвилелиниң чажыт күүлдерин ыяавыла билип алыр ужурлуг бис. Моон уламындан ужудун турар бис; дээрни ажыдар херек деп президент чугаалаан-на болгай: ужудун келген болгаш ужудар бис, — дээрни ажыдар бис.

Күрүнениң харыысалгалыг албан кижизи өске күрүнеге хамаарыштыр ынчалдыр канчап чугаалап болурул! Американың Каттышкан Штаттарының хоойлуларын ёзугаар чурттавайн турар-ла болгай бис. Бисте бодувусгүн хоойлуларывыс бар, ынчангаш бистиң девискээривиске бистиң хоойлуларывысты хүндүлээрин бүгүдеген шыңгыы негээр бис, ол хоойлуларны үрээр кижилерни чылча шавар апаар бис. (Адыш часкаашкыны).

Англияның «Дейли уоркер» солунунуң күүлү мээң сеткилимге кончуг таарышкан, оон утказы ындыг болуп турар: Америкада чамдык бир кижилерниң хөй-ниитиниң медерелинге нептерединн күзеп турар философиязын барымдаалап көөр болза, ол барык ындыг уткалыг: квартираның шоочазын үрен чыткан оор туттурган, ынчалза-даа шооча үрен чыткан оор буруулуг эвес, харын бодунуң квартиразын дуглап алган болгаш оон уламындан шоочаны үрээш, өске квартираже шургуп кирер төлээде, күженишкинин үндүрер кылдыр оорну абадапкан бажың эззи кижи буруулуг болган ышкажыл.

Ынчаарга бо дээрге ооржу, дээрбечи философия ышкажыл!

Бир эвес делегейниң хөй-ниитизи байдалдың бүгү шыңгыызын шын билип болгаш Каттышкан Штаттарының политиказындан илергейлеттинип келген ол агрессчи үүлгедигни харыысалгалыг ёзу-биле көөр болза, бир эвес ол үүлгедигни бүгү кижилер бир эп-сеткилдиг буруу шаап көөр болза, АКШ-тың чазаа өске күрүнелерге хамаарыштыр ындыг язылыг арга-методтарны моон соңгаар ажыглавас боор деп бодаар мен, ол чорук, биргээр чугаалаарга, күрүнелер аразында харылзааларга эки кадыкшыдыкчы, арыглакчы чепсек болур.

Бо хүннерде америк парлаалганың дыннадыгларын номчааш, ол үүлгедиглерни агартып турар бижээчи ажык дээрбечилерден ангыда, америк парлаалгада чүве бижип турар кижилерниң аажок хөй нуруузу, оон иштинде боттарының эрткен үедеги бүдүш чок чоруктары-биле сурагжаан кижилер безин, бо үүлгедигни киленнеп, ону Совет Эвилелинге хамаарыштыр оор үүлгедиг кылдыр санап турар деп чүвени көрүп тур мен. Ол эки чүве-дир. Бир эвес силер, журналистер, хөй-ниитиг шын дыннадыр болзуңарза, өске кандыг-даа чөрүлдээ ышкаш, бо чөрүлдээ база-ла кедизинде баргаш, «шынынга четкен» турар. Канчаарга-даа тайбыңга, чүгле тайбыңга өвес, харын найыралга чурттаар ужурлуг бис дээргилер. (Адыш часкаашкыны).

АЙТЫРЫГ. АКШ-тың политиказынга хамаарыштыр бүзүрекчи болуп, артып болур бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Бодумну келир үеге бүзүрелдиг кижилерниң санынга хамаарыштырар мен. Бистиң чуртувустуң кырынга америк разведчик самолёттуң өнчүк-чөңгээлиг ужудуушкунун дайынга белеткел кылдыр эвес, харын шенээшкин кылдыр көрүп турар мен. Бистерни олар «шенеп» чедип келирге, «шенекчилериниң» думчуун буза берипкенивис ол-дур. АКШ-та чамдык ажылдакчылар ам шууган турарлар. Ажырбас, шуугап тургайлар аан! Совет Эвилели—Гватемала эвес-ле болгай. Бистерже шериглерни чорудун шыдавастар. Бир эвес дээрбечилер бистерге хамаарыштыр калчаалыг аргаларын ажыглаарын күзей бээр болза, ол дээрбечилерни эки оожургадыптар чепсектер бисте бар. Бир эвес ынчалдыр кыла бээрлер болза, ол оожургадыкчы чепсекти алыр апаарлар.

АЙТЫРЫГ. Дээрги Хрущев! Каттышкан Штаттардан ээп келгеш, президент Эйзенхауэрге берип турган үнелеп көрүүшкүнүнерни өскертпес ийнен силер?

Н. С. ХРУЩЕВ. Разведчик самолёт-биле холбаштыр АКШ-тың күрдепартаментизиниң медеглели ол херекке АКШ-тың президентизи киришпээн дээр дугайында мээң бодалымны өскертип турар болбайн аан. Каттышкан Штаттарда разведканың ындыг планы, оон ыңай Совет Эвилелиниң девискээринің кырынга разведка ужудуушкуннарының планы ажылдап кылдынганын билбейн турган мен. Бистиң чуртувустуң кырынга америк разведчик самолёттарның ужудуушкуну—кандыг-бир харыысалга чок офицерниң аакталыышкыны эвес, харын төп разведка эргелелиниң удуртукчузу Аллен Даллестиң, тодаргайлаарга Каттышкан Штаттарның президентизиниң эргезинде турар албан чериниң ажылдап кылган планының боттаныышкыны болуп турар деп чүве АКШ-тың күрдепартаментизиниң президент үүлдүгзүнүп көрген медеглелинден тодаргай апарган.

Янзы-бүрү информацияларны бүгү-ле болдунгу дег арга-хемчеглер-биле чыыр деп директиваларны АКШ-тың президентизи күштүг болдуруп чоруткан деп чүвени дээрги Гертер миннип чугаалаан. Гертерниң чугаалааны ышкаш, самолёттарның дузазы-биле болгаш шургуп киреринің аргазы-биле агаардан калбак хайгаараашкыннарны кылыр ужуруг программаны ол айтыышкыннарга үндезилээш ажылдап кылган болгаш амыдыралга боттандырган турган. Шургуп киреринің аргазы-биле деп чүвеже, тодаргайлаарга чогумчалыг харылзааларны тудуп турары күрүненің девискээринің кырынга хайгыылчы, шпиончу ужудуушкуннарны кылыынче кичээнгей салыын силерден диледим. Ынчаарга ол планны президент үүлдүгзүнүп деткээн турган. Кажан-да дыңналып көрбээн чүве-дир. Ынчангаш моон соонда мен — амыр-ла кижилер-дир силер деп чугаалаар ужурлуг мен. Ындыг үүлдү үүлгедири дээрге — бодун хүндүлевези ол-дур. Бир эвес ынчаар чугаалап болур болза, Каттышкан Штаттарның империалистериниң политиказын чажырып, хоозун ёзу-биле каастап болгаш оон араатанзыг арнын дуглап турган бүгү-ле шывыгларны дээрги Гертер ажа тыртып, бүгү-ле будуктарын арыды чугган деп чугаалаар ийик мен. Ынчангаш ол бодунуң чугаазынга милитаризмниң коргунчуг азыг-дижин көргүскен. Оон үү болганыл ынчаш? Ам ол азыг-диш кандыг-даа коргуп-суртээр чорукту болдуруп шыдавас чүве болуп тур ийин моонар. АКШ-тың милитаристериниң ындыг үүлгедиишкиннери оларның сорук киирикчилериниң маадырлыг чоруктарындан эвес, а кортуундан болуп турар. Бодунуң нервилерин тудуп шыдаар болгаш бодунуң күжүнге база арганларынга ынаныр ындыг кижилер эвес, а бүгү-ле үүлдерден кортук кижилер айыылдыг.

Капитализм өлүп бадар деп Хрущев бадыткап турар суг-суг дигилээн үүлдерни бо-ла номчуур кижи-дир мен. Шак оон ужурундан Совет Эвилелиниң кырынга хайгыылчы ужудуушкуннарны кылып турар эвес ыйнаан? Ынчаарга ону мен чугаалаваан-на болгай мен, а Маркс ону үс чылдар мурнунда-ла үндезилеп каан. (Шимээргээшкин. Адыш часкаашкыннары). Бир эвес Маркс шынныг эвес деп дээрги капиталистер санап турар болза, ол чорук оларны оожургадыр ужурлуг, чүге олар нервиленип, коргарлыл ынчаш?

АЙТЫРЫГ. Америк самолёттун өнчүк-чөңгээлиг ужудуушкунунуң дугайын турк, пакистан, норвег эргечагыргалар билип турган бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Ол чазактарның өмүнээзинден чугаалаары менээ берге-дир, ынчалза-даа олар билбээн, оларга американнар илеткевейн турар деп чугаалап көрейн. Оларның девискээрлеринде америк шериг баазалары турар чурттарның премьер-министрлерин ол баазаларже киирбейн турар чадавас харын. (Шимээргээшкин). Турция, Пакистан болгаш шак ындыг өске-даа күрүнелерниң буруузу чүдел дизе оларның агрессчи бөлүглежиишкиннерге киргени болуп турар. Мындыг таварылгада улус мынча деп чугаалаар: кижи азага сүнезинин садар, ол ону сатпаан шаанда бодун баш миннип чоруур, а оон соонда аза оон сүнезининге меннир дээр болгай. Ынчангаш амгы үеде Турция, Пакистан болгаш Норвегия шак ындыг байдалда турар-дыр ийин. (Шимээргээшкин).

Боттарының сүнезининиерни азага сатпайн (олурганнарның аразынга каткы), а ону бодуйарга-ла кадагалап чоруп көрүкер деп силерге сагындырып тур мен, дээрги даштыкы журналистер. Боттарының ажыл-чорудулганары ниитилелдиң депшилгелиг хөгжүлдезинге тураскаадып көрзүнерзе үүгден-даа дээре боор. Коммунистиг идеялар ниитилел хөгжүлдезинде эң депшилгелиг, эң чөптүг угланыышкынны көргүзүп турар. «Делегейни силгипкеш 10 хүннер» деп номнун автору Джон Рид ышкаш ындыг эң дээре американнар ол хүннериң идеяларының улуг ужур-дузазын билип апканнар. Джон Рид улуг угаанныг кижи чораан. Ол коммунист болуп төрүттүнүп келбээн, а коммунизмни ол Октябрь революциязының үезинде билгеш, коммунист болуп өлген.

Силерниң арандардан чамдык кижилер шуут билбезиниң болгаш чедир билбезиниң ужурундан коммунизмге удур бижип турарлар. Ол дээш силерни бурган-на өршээп-тир ийин. (Олурганнар шимээргээн. Адыш часкаашкыны).

Совет шынныг чорукту, коммунизмни хоптап-нүүлдээн буржуаз журналистерниң үүлдерин номчааш мен чамдыкта элдепсине бергеш, а оон соонда бодангаш: журналистер шуптузу-ла Джон Ридтер эвес-ле болгай деп чугаалаар кижи мен. Олар дээрге чижээ, кижиге ээремчигей дег халбактанып, ону бодуиун чараазы-биле ораай шааптар, Херстин ном үндүрер чери ышкаш ном үндүрер черлериң хөлезилеп алганы бөдүүн кижилер-ле болгай. Бир эвес ындыг журналист коммунизмге удур хоп-меге үүлдерни биживес болза, оон Херстке болгаш өске-даа парлаалга концернинге хөрээ чүү боор. Ындыг корреспондентини Херст чаңгыс-даа хүн тутпас.

Мен Херст-биле ийи удаа беседалашкан мен. Ийиги беседамның үезинде аңаа мынча деп чугааладым: канчап ындыг болганыл—силер мөзээ бир янзы чугаалаан болгай силер, а бижээнинер өске болган-дыр? А ол мынчаар харылаан: мен беседаны шын эвес тайылбырлаан мен бе кай? Аңаа шынын чугаалаар херек—ол, беседаның алыс утказын элээн шынзыг кылдыр бижээн, ынчалза-даа беседаның бүгү утказын хажыдып турар ындыг сөстерни ол парлаан. Мен аңаа ол дугайын чугаалаан кижи мен, ынчангаш ол мынча деп харылаан: мен капиталист кижи болгай мен, мен бодумнуң тайылбырымны берип турарым олдур. (Олурушканнарның аразында шимээргээшкин). Ол—капиталист-ле болгай харын, а силерниң хөй кезиинер капиталистер эвес болгаш кажан-даа ындыг болбас силер. Ол хиреңерде чүге капитализмге бараан болуп турар силер? Чүге капитализмниң эргичилери болуп турар силер? (Адыш часкаашкыны). Бүгү-ле оруктар коммунизмче аппар чыдар дээрзинге идегээр мен. Олар оон өскээр кайнаар аппаар боор?

Америк империалистер чогум-на шак моон коргуп турар-дырлар. Оон ужурундан олар нервиленип, сарыыл чок авантюралларже шурап турарлар. Бо дээрге боттарының системазынга оларның бүзүрексевейин турарын чугаалап турар-дыр. АКШ-тың күрдепартаментизи: бүгү-ле чурттар шпионнаашкынны кылып турар болгай деп медеглээн. Ынчаарга Совет Эвилели бодунуң самолёттарын разведка кылыр сорулга-биле АКШ-че ийикпе азы өске-даа чурттарже чоруптаан болгаш чоруптайын-даа турар. Бир эвес бистиң самолёттарывыс өске чурттарның агаар делгемнерин өжээгээр эвес үрен турган-даа болза—ол чорук Турция биле Иранның кызыгаарынга болган—бистер ол чурттарның мурнунга буруувусту билингеш, ындыг үрээшкиннерни кылганнарга харыысалга хүлээткен бис.

Бистиң чуртувусче боттарының шпионнарын чоруудар деп оралдажыр ындыг кижилерге сөөлүнде таваржыр уржуктарының дугайын эки бодап көөрүн сагындырарын күзеп турар бис.

АЙТЫРЫГ. Силер ам президент Эйзенхауэрниң Совет Эвилелинге келирин күзээр силер бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Аңаа чүү деп харыылаар чоор адырам? Бээр туруп алгаш, мээң орнумга харыылап көрүнер даан. (Каткы). Ам кандыг бергелер тургустунуп турарын силер боттарынар көрүп тур ышкажыңар чүл. Мен силерге ажыт-чажыт чокка чугаалап тур мен. АКШ-тың президентизин мээң канчаар көрүп турарымны билир болгай силер, ол дугайын чаңгыс эвес удаа чугаалап келдим. Ынчалза-даа мээң идегелим кандыг-бир черге-биле шынзыктынмайын барган. Мен—кижи-ле болгай мен, менде кижизиг сагыш-сеткил база бар, мен Совет чазактың удуртулгазын харыылап турар мен. Бистиң, орус, совет кижилериниң сагыш-сеткили ажык—хөглээр дизе хөглээр-даа, согар дизе, согар-даа улус деп чүвени билип алынар. Бисче хүндүлүг аалчы чоруп орар-дыр, үнүп кээп, байырыңар чедириңер деп бистиң кижилерни ам канчап кыйгырып шыдаар мен. Кижилер мынча дээр: канчап бардың, албыстай бердиң бе, шпионнаар сорулгалыг самолёттуң чоруудуп турарын чүүлдүг-дүр деп турар болганда ол канчап хүндүлүг аалчы апарган чүвел. Америк милитаристер бисче шпионнаар сорулга-биле самолёт чоруткаңы-биле Каттышкан Штаттарның президентизиниң ССРЭ-ге келиринге белеткелдер дээш харыысалгалыг кижи мени кончуг берге байдалга тургусканнар. Ажыы-биле чугаалааргa, АКШ-тың президентизи ону боду база билип турар боор деп бодай-дыр мен.

Каттышкан Штаттарга мээң баарымның мурнуу чарыында оларже ындыг самолётту чоруткан болгаш ону аңаа дүүгүр адыпкан дийик деп бодап алыылынарам. Ынчан американнар мени канчаар уткуурун бодап көрүнер. Үүлгедиишкин дээш болур-чогууру-биле харыылаар деп чугаа ёзугаар ужуражырлар ийик. Ол дугайы бүгүдеге билдингир деп бодап тур мен.

Ындыг-даа болза президентиниң маңаа чоруп турарының үезинде корум-чурум үрээшкиннери болбазын магадылап болур. Бистиң улус эптигээлдек улус, сөс-биле сагыш-сеткилин илередир, а өскезин чазакка даандырар, кандыг-даа дорамчылаашкынныг үүлдер болбас. Совет кижилериниң туттунуп билирин болгаш сагылга-чурумнуун америк журналистер болгаш туристер ам билип турлар боор деп бодап тур мен. Америк кижиге кандыг-бир дорамчылалдыг чүве чугаалаан чаңгыс-даа кижини дыңнаваан мен. Ону мактап болур. Ол болза бистиң улузувустуң сагыш-сеткилиниң күжүнүң дугайын чугаалап турар-дыр.

АЙТЫРЫГ. Ол самолёттуң ужудуушкунунуң дугайында айтыыр бедик деннелдиң Чөвүлел хуралынга чугаалажыр үүл болур бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Ону бүгү делегейде шагда-ла чугаалажып эгелей берген. Моон ужурунда ол айтырыгны Чөвүлел хуралдың хүн айтырыынга киирери эргежок чугула эвес кылдыр ам санап турар мен. Социалистиг чурттардан аңаа чаасканн киржир мен, а барыын талакы күрүнелер үш төлээлекчилер-биле төлээлеттинген турар дээрзин база барымдаалап турар бис. Ынчалза-даа ол үш төлээлекчилериниң ийизи америк дайынзыраттарның амгы агрессчи болгаш айыылдыг үүлгединиң үүлдүгзүнүп турарлар деп бодавайн-дыр мен.

Парижче кажан ужудуп чоруурумну сонуургап тур боор силер. Бичедаа бол аңаа чаңчыгып алыр төлээде, Чөвүлел хуралдың эгелээриниң мурнуда бир хүн, харын-даа ийи хүн бурунгаар, майның 14-те Парижке чеде бээр бодап турар мен. Парижке таарышкан мен, эки хоорай. (Шимээргээшкин). А бир эвес өскелер келбёс болза,— Чөвүлел хурал болбайн барып болур деп чамдыктар кыжанып турар боорга мынчаар чугаалап турарым бо,— Чөвүлел хуралдың болбайн барганынга бистиң буруувус чок дээрзи бүгүдеге тодаргай апаар. Ынчангаш бис Парижче чоруур бис! А бир эвес Чөвүлел хурал болбайн барза канчаарыл? Канчаар боор, ол чокка хөй чылда чурттап келген бис, ам-даа үүс чыл чурттаар бис. (Каткы, адыш часкаашкыннары).

Чөвүлел хуралга чүгле бистиң чуртувус сонуургалдыг эвес, харын бүгү делегей сонуургалдыг. Бүгү делегейниң улустары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырын маңнап, күрүнелер аразында харылзааларны таарымчалыг болдурарын күзеп турар. Бистиң аңаа чугаалажыышкыннар кылыр күрүнелеривис Чөвүлел хуралды кылыынга Совет Эвилелинден биче эвес сонуургалдыг деп бодаар мен. Ынчангаш Чөвүлел хурал чугаалажыышкыннар кылыр күрүнелеривистен база хамааржыр Бис белен бис. Майның 14-те, субботада Парижче ужудуп чоруптар мен дээрзин каталтап каайн.

Чамдык дипломаттар менээ сеткили хомудап, Хрущев эмин эртир чидиг чугаалап турар-дыр дижип турар. Ындыг агрессчи шургуушкуну оларның чуртунче кылыпкан болза, олар ону канчаар көөрлер ирги деп чүвени дыңнаксап турар мен. Ам мен бөргүмну ужулгаш, ол шургуушкунга байыр чедирер кижи мен бе?! Чок, оорларны бис оорлар кылдыр шыңгыызы-биле көөр бис. Ынчаарга бо дээрге оор, дээрбечи шургуушкун болган болгай. (Адыш часкаашкыннары).

Силер маңаа «агаар киир үрдүрүп алырынга таарыштырган херекселдерни» көрдүнер бе? (Каткы). Бо нүүлдүг бадыткалды сойгалап илередипкениниң соонда оон чогаадыкчылары кандыг карактары-биле көөрлер ирги? Ынчаарга империалистерниң карактары кандыг дээрзин база билир бис. Оларның карактарынче дүпкүрүптерге, олар — бурган өргүүдүр дижип орар дээр чүве. (Каткы, адыш часкаашкыннары).

Дээди Советтиң сессиязынга бодумнуң илеткелимге биле-тура бүгү чүвелерни чугаалаваанымны ам көрүп тур силер, чүге дээрге кымнынбиле холбажы бергенивисти билир турар бис. Ужудукчу дириг, херекселдер бүдүн, самолёт чаза тевистинмээн дээрзин баштай бис чугаалаваан бис. А олар ужудукчу боду өлүртүне берген деп санап турганнар, ынчаарга ам ужудукчу дириг болганда, ол ужудукчу саавырны үреп, боду өлүртүне бербейн, харын дүүжүп бергени дээш америк парлаалга ону ыңгыызы-биле буруу шаап турар. Ужудукчунуң саавырны күүсетпээни, бодун өлүртүнмээни дээш ону судтаар херек деп АКШ-та чамдык кижилер чугаалап турар. Бо дээрге араатанзыг бодаалдар-дыр. Империализмниң идеологиязы деп чүве ол-дур. Силер, дээрги америк журналистер, бодуңарның солуннарыңарны номчуп турар силер бе? Ол дээрге кижи кайгаар бужар үүл-дүр.

АЙТЫРЫГ. Пауэрс-биле ужуражырын америк элчиниң хүлээлгезин күүседип турар кижи Силерден дилевээн бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Бо дугайында американнар нота чоруткан болгаш оон-биле ужуражырын чөпшээрээрин дилээннер. Ынчалзажок олар боттары-даа ынчаар негээри эмин эрте бээр дээрзин билирлер. Ужудукчу истелгеде турар, ол дээрге шпион-на болгай. Оон-биле кандыг ужуражыышкын турун болурул? Ол бистиң совет судувустуң мурнунга харыы тудар ужурлуг.

АЙТЫРЫГ. Ол дээрге, элчин-даа, элчиниң хүлээлгезин күүседип турар кижи-даа Пауэрс-биле ужурашпас дээни ол бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Мен ынча диведим. Ол дугайын бодувус шиитпирлээр бис. Көрүүрү-даа чадавастар, көрүшпези-даа чадавастар. Мен ол айтырыгта ам харыылап ыыдавастыр мен, чүге дээрге истелге чоруп турар.

АЙТЫРЫГ. Чөөн Германия-биле тайбың кереэзин чарган соонда барыын талакы күрүнелериниң самолёттарының Берлинче ужудуушкуннарын агрессчи үүлгедиглер кылдыр көөр силер бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Бо айтырыг талазы-биле медеглелди шагда-ла кылган бис. Катаптаайн: Герман Демократтыг Республика-биле тайбыңның кереэзи чардынган соонда, дайынга дүүжүп бергениниң хамаарышкан байдалдар-биле тодараттынып турар байдал ол девискээрге өскерлир апаар. Ол үеден эгелээш, Барыын Берлинге эжелел ёзу-чуруму доостур, Германияның дүүжүп бергенинге үндезилеттинген хемчег болур Берлинче кандыг-даа чоруушкун соксаар. Герман Демократтыг Республика ынчаарда бодунуң девискээрин, а ол ышкаш оон девискээринде туруп турар Барыын Берлинче чоруушкуннарны контрольдаарын боду бүрүнүбиле бөттандырар. Бир эвес ГДР сонуургалдыг чурттар-биле дугурушкаш, агаар делгемнерин, суг оруктарын, демир оруктарны болгаш чаагалыг оруктарны ажыглаарын оларга чөпшээрээр болза, ол дээрге бистиң херээвис эвес, харын Герман Демократтыг Республиканың херээ-дир. Ол оон бүрүн эргези.

Барыын талакы күрүнелер Барыын Берлинче күш-биле шургуп кириптер деп чамдык кижилер чугаалап гурар. Маңаа хамаарыштыр тодаргайбиле чугаалап каайын: кым-даа бол күш-биле шургуп киреринде шеней берзе, тайбыңны камгалаары-биле ГДР-де туруп турар бистиң шериг кезектеривис тайбыңны үрээннерге бодунуң күжүн удур тургузар апаар, ынчангаш оортан оларга үүү болу бээрин Барыын үүкте дайынзырак идегеттер боданзыннар.

АЙТЫРЫГ. Самолёт-биле бо таварылганы болгаш президент Эйзенхауэрни Силер канчаар көрүп турарынарны барымдаалап көргеш, Эйзенхауэрниң маңаа келирин соңгаарлатса эки деп бодавайн турар силер бе?

Н. С. ХРУЩЕВ. Парижке ужуражы бергениивисте бо айтырыг талазы-биле санал-оналдарны президентбиле солчур бис. Америка-биле харылзааларны экижидеринче оруктарны дилеп тыварын мурнуку хевээр күзеп турар бис, АКШ-биле таарымчалыг харылзааларлыг турарын күзеп турар бис. Ынчангаш совет-америк харылзаалар бистиң чурттарның улустарының аразында найыралдыг харылзааларже өзүп кирген турар ужурлуг үе келир дээрзинге бүзүрээр бис. Ол таарымчалыг болур ийик, оон ужурунда угаазылалдыг бүгү кижилер олче үүткүп келген болгаш үүткүп-даа турар.

Ам айтырыг бар бе?

— Чок. Четтирдивис—деп үннер дыңналган. (Найыралдыг адыш часкаашкыны).

Н. С. ХРУЩЕВ. Түннелинде дараазында үүлдерни чугаалап каарын күзээн мен. Бистиң Төрээн чуртувустуң девискээринче шургуп кирер, бистиң бүрүн эргевиске шоглап турар кандыг-даа кижилерни шыңгыы көрүп турар бис. Ынчалза-даа бистер бүгү улустар-биле тайбың болгаш найыралдыг чурттаарын күзеп турар бис. Ындыг агрессчи үүлгедиглерни килеңнээшкин-биле буруу шаап турар бистиң байдалывысты билипап көрүнер, дээргилер. Ындыг болзадаа боттуг чүвени угаазылалдыг көрүп, харын кандыг-даа эң чидиг маргылдаа безин дайындан дээре дээрзин эки билип турар бис. Оон ужурунда амгы чидиглениишкин «эсти» өерген турзун дээш бүгү-ле чүвени кылыр бис, улустар аразының байдалы таарымчалыг дугуй-биле көрүпкан турзун дээш, Американың Каттышкан Штаттары-биле эки харылзаалар катап тургустунган турзун дээш бүгү-ле чүвени кылыр бис, бир эвес АКШ база аңаа идиг болур болза, ол боттанын болбайн аан.

Мону барымдаалап көөрүн болгаш улуг чидиглениишкинге чедире берип болгу дег чүнү-даа биживезин дилеп турарым бо-дур. Силерге оон херээ чүү боор? Бир эвес дайын болу берзе, силерге база-ла эки болбас-ла болгай. (Адыш часкаашкыны). Аас-кежиин кымга-даа дайын бербес.

Сөөлгү хүннерде мен америк сенаторларның, конгрессменнерниң, ажылхеректиң кижилериниң чугааларын номчаан мен, оларның иштинден хөй-хөй кижилер боттарының чазааның бо үүлгедиин бурууу шаап турарын эки чүве деп санап турар мен. Кижилер өскениң бодалынга алыспайн, херектиң байдалын Гертерниң кылып турары ышкаш, чамдык кижилерниң ынчаар тайылбырлаавайн турарын эки демдек деп санап турар мен.

АЙТЫРЫГ. Парижче чоруптарынар-биле холбаштыр француз улуска чүнү күзээр силер?

Н. С. ХРУЩЕВ. Бир улусту өске улуска удурланыштыр тургузарын күзевейн турар мен, француз улус, америк улус ышкаш, мени база-ла чаагай сеткилдии-биле хүлээп алган болгай. Ындыг болза-даа Францияга сөөлзүредир чораан мен, оон ужурунда мээң бодалдарымда од ам-даа чаа хевээр. Француз улустуң менээ көргүскени чүгле ужуражыышкыннарынга эвес, харын Францияның президентизи де Голль-биле кылган беседаларга мээң сеткил-сагыжым онза ханган. Улустуң дугайында чугаалаар чүве чок. Бүгү улустар тайбыңны күзеп турар. Дайынларны чазактар эгелээр, улустар ханын төгер ужурга таваржып турар болгай. Оон ужурунда олар шуптузу тайбыңны күзеп турар. Француз улус база-ла тайбыңны күзеп турар. Бис Франция-биле кады милитаристиг Германияга удур чаалажып турган бис. Бир эвес дайын үнүп келзе, а Барыын Германияның талазындан ону өөскүдүп болур магат чок, ынчангаш мурнунда эки эвилелчивис — Совет Эвилели биске турган дээрзин француздар билирлер. Ол эвилелчи оларга база катап ажыктыг болуп болур. Ындыг болза-даа бис олар-биле кады дайынны болдурбас болгаш тайбың дээш демиселге эвилелчилер болу бээр болзувусса ол эки болур.

Бо баш удур көрдүнмээн парлаалга конференциязын доозар шаг-ле келген деп бодап тур мен. Эргим эштер база дээргилер силерге өөрүп четтириишкинни илередирин, чедиишкиннерни силерге күзээрин чөпшээреп көрүнер. Шынныг чорук дээш, тайбыңның чаагай херээн камгалаар дээш туржунар, ынчаарда боттарыңарның улустарынарның хүндүткелин чедип алыр силер. (Найыралдыг адыш часкаашкыны, «Четтирдивис» деп үннер дыңналган).

Улам эки ажылдаар дээш

Область типографиязының линотип цегинин өрүкчүлери ССРЭ-нин Дээди Совединиң бешки сессиязының ажыттынар хүнүнге күш-ажылчы чедишкиннинг ужуражыр дээш бүгү коллективке калбарган социалистиг чарышка киришпишаан, шудургу ажылдааннар. Ылангыя Т. Лыскова, Г. Бражникова оларның удурткан эртенги болгаш кежээки ээлчеглериниң бригадазы апрельде бүдүрүлге планын 115 хуу күүсеткеш, чарышка тиилекчи болган.

Дээди Советтиң сессиязынга алдар болдурган чарыштың ийиги черин А. Полуэктова, И. Шадрин оларның удурткан ээлчеглериниң бригадазы ээлеп, планын 112 хуу күүсеткен. Ол ышкаш янзы-бүрү брошюралар болгаш өөредилге номнарын өрүүр линотипистерниң бригадазы апрельдиң планын 109 хуу күүсеткен.

Линотипистерден апрельдиң бүдүрүлге планын А. Полуэктова—122 хуу, Г. Бражникова — 122 хуу, И. Шадрин—121 хуу, Т. Лыскова—117 хуу күүсеткилээш, цехтиң шалыпчылары болганнар. Ном өрүкчүлери З. Герасимова, Н. Евтешина олар нормазын 113—114 хуу күүсеткеннер.

Линотипистер ССРЭ-нин Дээди Совединиң бешки сессиязынга эш Н. С. Хрущевтүн илеткелин, сессиянын төөгүлүг шиитпирлерин улуг өөрүшкү-биле уткуп хүлээп алгаш, ол төөгүлүг документилерни ханызыбиле өөренип турарлар. Чондан үндүрүг тыртарын соксадыр, амгы акшаны чаа акша-биле солуур дугайында, кызырган ажыл хүнүнче ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны шилчидерин дээзар дугайында Дээди Советтиң хөөлдуларын болгаш доктаалын типографиянын бүгү ажылчыннары-биле бир дөмей линотипист А. Полуэктова митингиге изин-биле деткээн.

Совет кижилериниң материалдыг болгаш культурлуг амыдырал деңнедин улам ынай бедидер дугайында Коммунистиг партиянын, Совет чазактың чаагай сагыш салыышкынына харыы кылдыр улам бедик бүдүрүкчүлүг ажыдаарын линотип цегинин ажылчыннары хүлээнгеннер.

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫ

1960 чылдың баштайгы кварталында социалистиг чарышка бедик көргүзүглери дээш областың автотранспорт контораларының мурнакчы чолаачыларын, септекчилерин СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалын ёзугаар Хүндүлел самбыразынга киирери болза:

И. Терехов—Кызыл-Мажалык АТК-зының чолаачызы, планын 140 хуу күүсеткен болгаш 108 литр кывар чүүлдү камнаан.

И. Дворков—Кызыл-Мажалык АТК-зының чолаачызы, квартал планын 152 хуу күүсеткен, 392 литр кывар чүүлдү камнаан.

И. Рубцов—Кызыл-Мажалык АТК-зының чолаачызы, планын 141 хуу күүсеткен, 200 литр кывар чүүлдү камнаан.

М. Шаутдинов—Чадаана АТК-зының чолаачызы, планын 252 хуу күүсетпишаан, 1103 литр кывар чүүлдү камнаан.

Я. Королев—Чадаана АТК-зының чолаачызы, планын 178 хуу күүсеткен болгаш 785 литр кывар чүүлдү камнаан.

С. Бичe-оол—Чадаана АТК-зының моторизи, планын 150 хуу күүсеткен.

Е. Мурачёв—Хову-Аксының автотранспорт ажыл-агый черинин чолаачызы, планын 201 хуу күүсеткен, 970 литр кывар чүүлдү камнаан.

Е. Тараканов—Хову-Аксының автотранспорт ажыл-агый черинин чолаачызы, планын 249 хуу күүсеткен болгаш 582 литр кывар чүүлдү камнаан.

Г. Витяшкин—Тыва автотрестиң Минусинск АТК-зының слесары, планын 345 хуу күүсеткен.

Ф. Корнев—Минусинск АТК-зының чолаачызы, планын 161 хуу күүсеткен.

И. Есипенко—Минусинск АТК-зының чолаачызы, планын 158 хуу күүсеткен.

А. Агафонов—Минусинск АТК-зының чолаачызы, планын 168 хуу күүсеткен.

В. Подкауров—Минусинск АТК-зының слесары, планын 250 хуу күүсеткен.

К. Попов—Минусинск АТК-зының слесары, планын 200 хуу күүсеткен.

Н. Мишин—областың харылзаа эргелелинин АТК-зының чолаачызы, планын 157 хуу күүсетпишаан, 575 литр кывар чүүлдү камнаан.

С. Хертек—областың харылзаа эргелелинин АТК-зының моторизи, планын 138 хуу күүсеткен.

Н. Третьяков—Шагаан-Арыгның автотранспорт ажыл-агый черинин чолаачызы, планын 154 хуу күүсеткен.

П. Бутенко—Шагаан-Арыгның автотранспорт ажыл-агый черинин чолаачызы, планын 150 хуу күүсеткен.

С. Монастыршин—Кызылдың № 1 АТК-зының чолаачызы, квартал планын 138 хуу күүсеткен, 400 литр кывар чүүлдү камнаан алган.

Ю. Зюзин—Кызылдың № 1 АТК-зының чолаачызы, планын 146 хуу күүсетпишаан, 357 литр кывар чүүлдү камнаан.

В. Лепинг—Кызылдың № 1 АТК-зының дарганы, планын 150 хуу күүсеткен.

А. Непомнящий—Кызылдың № 2 АТК-зының чолаачызы, планын 154 хуу күүсетпишаан, 339 литр кывар чүүлдү камнаан.

С. Бороднин—Кызылдың № 2 АТК-зының слесары, квартал планын 203 хуу күүсеткен.

М. Плотницкая—Кызылдың № 2 АТК-зының ажылчыны, квартал планын 167 хуу күүсеткен.

Л. Ярыгин—көдээ ажыл-агый транспортунуң АТК-зының чолаачызы, квартал планын 212 хуу күүсеткен.

А. Шарыпов—көдээ ажыл-агый транспортунуң АТК-зының чолаачызы, планын 162 хуу күүсеткен.

В. Берёзин—Областың коммунал ажыл-агый килдизинин АТК-зының тракторизи, планын 149 хуу күүсеткен.

А. Бушин—Областың коммунал ажыл-агый килдизинин АТК-зының чолаачызы, планын 161 хуу күүсеткен.

А. Винник—Облпотребсоюзтуң АТК-зының чолаачызы, планын 177 хуу күүсеткен.

В. Климов—Облпотребсоюзтуң АТК-зының слесары, планын 252 хуу күүсеткен.

П. Мышанский—Кызылдың пассажир АТК-зының чолаачызы, планын 173 хуу күүсетпишаан, 307 литр кывар чүүлдү камнаан.

В. Дресвянников—Кызылдың пассажир АТК-зының слесары, планын 173 хуу күүсеткен.

В. Минько—Кызылдың пассажир АТК-зының слесары, планын 160 хуу күүсеткен.

Челябинск. Ында металлургия заводунда «2300» дээр прокат станының тудуушкуну калбарган. 13-кү насос станциязының тудуушкунунда ажылдап турар Владимир Закатовтуң арматурщиктер бригадазы күш-ажылчы улуг чедиишкиннерлиг ажылдап турар. Бригаданың ажылчыннары шуптузу онаалгаларны ажыр күүседип турарлар.

Чурукта: Закатовтуң бригадазының мурнакчы ажылчыннары (үстүнден куду) Константин Рябченко, Николай Шубочкин болгаш Николай Михайлов оларның ажылдап турары.

Фото **В. Георгиевтии.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Областың районнарында часкы тарылганың чоруп турарының дугайында МЕДЭЭ

(1960 чылдың май 10-га чедир хуу-биле)

Районнар	Тараан бүгү культуралар
Бай-Тайга	82,4
Сүт-Хөл	80,6
Чаа-Хөл	76,5
Чөөн-Хемчик	76,0
Барыын-Хемчик	74,1
Таңды	71,6
Каа-Хем	66,5
Тес-Хем	53,6
Бии-Хем	41,4
Өвүр	41,4
Улуг-Хем	37,3
Эрзин	32,5
Тожу	—
Совхоэтар:	
«Барлык»	73,1
«Тиилелге»	64,8
«Межегей»	39,4
«Өөк»	38,8
«Кызыл партизан»	32,7
«Элегес»	31,0
«УТКА 25 чылы»	27,9

ССРЭ-ниң агаар кызыгаарынче америк самолёттуң өнчүк-чөңгээлии-биле шургуп киргени

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыконуң парлалга конференциязы

Майның 1-де бистиң агаар девискәривисче шургуп кирип кәәрге Свердловскинин районунга аңдара аттырган америк самолёттуң агрессчи үүлгедиинге холбаштыр ССРЭ-ниң даштыкы херектер министерствозунга майның 11-де парлалга конференциязы болган. Культураның болгаш дыштанылганың М. Горький аттыг Төп парыгынга болган ол парлалга конференциязынга даштыкы болгаш совет 500 хире журналистер киришкен.

Корреспондентилерниң мурнунга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко чүве чугаалаан.

А. А. ГРОМЫКОНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Эштер,
дээргилер,

Совет Эвилелинин агаар делгеминче майның 1-де разведкачы-үрегдекчи сорулга-биле 2 муң ажыг километр ханыладыр шургуп кирген болгаш совет ракеталыг шериглерге аңдара аттырган америк шериг самолёдунуң чепсеглелдерин көргүзери-биле тускай парлалга конференциязын чыырының ажыктыының дугайын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы майның 7-де ССРЭ-нин Дээди Совединге чугаалаан болгай. Ол бүгүнү болгаш он самолёттуң артканы үүлдерин боттарынар-биле көргеш, Совет Эвилелинге удур өнчүк-чөңгээни кылып тура Американың Каттышкан Штаттарының кандыг дээрбечи аргаларны үүлгедип турарын бүзүреп көөрү-биле силерни маңаа чалап келдирген улус бис.

Бистиң-биле кожа Турцияның девискәринге доктаамал баазалыг турган самолёт ол үүлгедигни кылган дээрзи билдингир болгай. Турциядан аңгыда ол америк шериг ужар чүүлүнүң агрессчи үүлгедиинин киржикчилери болза оон девискәринден ол самолёттуң ужудуп үнгени Пакистан болгаш бодунуң даалгазын күүсеткен соонда аңаа барып хонар ужурлуг турган Норвегия болгулаан.

Бистиң кызыгаарларывыстың иштинче ол самолётту чоруткан харыысалгалыг америк органнар агрессияны белеткәәр, тайбыңның хөрәәнге хора чедирер сорулга-биле хөделип турган дәәрзиниң дугайын Совет чазактың холунда бар барымдаалар чигзиниг чогу-биле чугаалап турар.

Дөрт күрүнелериниң чазактар баштыннарының чөвүлел хүралының болурунуң мурнуу чарыында чоруттунган ол үүлгедигниң организаакчылары хүлээп алдынмас аргажок барымдаалар-биле сойгаттырган дәәрзин билир силер, ол дугайын ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы хөйге чарлаан болгай. Уралга аңдара аттырган самолётту чоруткан албан черлери Кавказта совет-турк кызыгаарда агаар-бойдустуң байдалын сонуургап турган дәәр чергезиби-биле баштай кылган нүүлдүг бадыткалындан АКШ-тың күрүне департаментизи сөөлүнде хөйнүң мурнунга ойталаар ужурга таварышкан. Ол нүүлдүг бадыткал ийи хүн-даа эртпәәнде бүгү делегейге бужартаанындан өске ону чогаатканнарга чүну-даа бербәән.

Мооң ужурунда күрүне департаментизи майның 7-де өске медеглелди кылыр ужурга таварышкан, ында болза ол самолётту ССРЭ-ниң девискәринче шериг талазының разведказын кылыры-биле чоруткан турган дәәрзин билинген болгай. Америк самолёт агрессчи сорулгалыг турган дәәрзин херек кырында хүлээп ап, ындыг үүлгедиг дәәрге «аваа болуушкун» болур деп ыят чогу-биле медеглевишаан, күрдепартамент болза, Вашингтонда эрге-чагыргалар ындыг ужудуушкунну кылырынга «чөпшәәрел бербәән» деп бадыткаашкын-биле АКШ-тың чазаанга Совет чазактың бөгүн парлаан нотазында күрдепартаментинин ол медеглелинге чогуур тайылбырны берген.

Ам бо-ла айтырыг талазы-биле АКШ-тың албан ёзугаар үшкү медеглелин — күрүне секретары Гертерниң медеглелин чарлаан-дыр. АКШ-тың дипломаттыг албан чериниң удуртукчузунуң ол медеглелинин мөзүзүн илередирде ыят чок деп сөстү ажыглаары безин чымчак апаар хире-дир.

Шынап-ла, Гертерниң ол медеглелин көрүп көрзәли.

Совет Эвилели бодунуң кызыгаарларын «быжыы-биле хаап алган, шыңгыы контрольда тургузуп турардыр» база «ажык дәәр дугайында» америк саналды болгаш америк разведканың эрге-ажыынга таарыжып турар өске-даа ол янзылыг саналдарны Совет Эвилели хүлээп албаан дәәрзинге чылдак тыртып алгаш, Совет Эвилелинге хамаарыштыр америк шериг-далай күштериниң чөгәәлиг үүлгедиглерин камгалаарын Гертер орадаажып турар. Совет камгалалдың чажыттарын Пентагон билип ап шыдавас деп чорук-биле Гертер «чөпшәәрежир» хөнү чок болуп турар денер. Өскелериниң кызыгаарларын кара-туразында үреп тур, өске чурттарның кызыгаарының кыры-биле ужуп, агрессчи үүлгедиглериниң санын көвүдет — деп америк политиканың ыят чогунуң талазы-биле кижи кайгаар түңнелин моортан кылып турар чүүл бар. Бир әвес ындыг үүлгедигге өске күрүнелериниң хөнү чок болза, ону «АКШ-тың национал камгалалының әрге-ажыы» негеп турар-дыр кылдыр тайылбырла дәәр. Ынчангаш өске күрүнелериниң дугайында шериг информацияларын «бүгү-ле болдунар аргалар-биле, оон иштинде даштыкы күрүнелериниң агаар делгемнеринче самолёттарлыг «шургуп кирериниң» аргазы-биле, ийе харын, «шургуп кирериниң» аргазы-биле чыыр деп айтыышкынны бодунуң чазаа туруп келгениниң эң-не эгезинден тура-ла АКШ-тың президентизи берген дәәрзин тайылбырлаары эргежок чугула-дыр деп күрүне секретары саналан-дыр.

Гертерниң медеглелин ёзугаар алырга, майның 1-де совет агаар кызыгаарынче шургуп киргени ышкаш ындыг ужудуушкун бүрүзүн кылырда президентиниң тускай чөпшәәрели херек чок — каш чыл бурунгаар ундүрген айтыышкын-на ону үүлгедиринге четчир болуп турары кичәәнгейни олче угландырып турардыр. Мынчангаш Каттышкан Штаттарның чазаа болза, тайбың турар бе азы дайын болур бе деп айтырыг оон хамааржыр айтыыглар талазы-биле хостуг хөделир эргени Пентагонга болгаш разведка органнарынга херек кырында тывыскан болуп турар-дыр. Өске күрүнелериниң бүрүн эргелерин болгаш кызыгаарларының дээп болбас чоруун үрәәрин, шпионнаар, үрегдәәшкин кылыр чорукту Американың Каттышкан Штаттарында күрүнениң политиказы кылдыр чарлаан болуп турарын Гертерниң медеглели бадыткап турар.

Ынчаарга «самолёттуң ужудуушкуну бистиң талавыстан сагыштыыбиле шургуушкун болган деп бичиидаа барымдаа бар болу берзе, ону бис бедик деңнелге чөвүлел хүралдың мурнуу чарыында үүлгеткенивис дээш база оон хамаарылга чокка-даа бисти харыысалгага киирер херек» деп, АКШ-тың сенадында хөй нуруу болуп турар демократтыг партиянын удуртукчузу Линдон Джонсон каш-ла хонук бурунгаар медеглээн болгай. А ам кәәп АКШ-тың күрүне секретары дәәрге, ындыг кем-буруулуг үүлгедиглер АКШ-тың политиказы болуп турар деп ажыы-биле медеглээш, ССРЭ-ниң кызыгаарлары быжыы-биле хаашкынныг деп чүүлбиле оозун шынзыктырарын орадаажып турар. Сенатор Джонсон болгаш АКШ-та оон бодалын үлежип турар кижилер ам чүну чугаалаар ирги?

Өскенин бажыңынче шургуп кирип, аваа туттуруп алгаш, бажың шоочалыг турган, ынчангаш ынаар чүгле ону үреп тургаш кирип болур болду деп бодунуң үүлгедиин шынзыктырарын орадаашкан дәәрбечиниң аажызы-биле делегейге АКШ-тың бо аажылалы дөмейлежип турар ышкаш-тыр.

Бо үениң делегей эргезиниң эң-не чугула принциптериниң бирәәзи болза, күрүнелериниң девискәәрлериниге, оларның суг девискәәрлериниге болгаш агаар делгемнериниге дәәп болбазы болгай-ла. Ол принциптер улустар аразының әлләән каш керәәлериби-биле база бадыткаттынган, оларга Американың Каттышкан Штаттары база киришкиләән. Ол керәәлерни ёзугаар алырга, күрүнениң чаңгыссаа самолёду тускай чөпшәәрел чокка өске күрүнениң девискәәринин кырынга ужудуушкун кылып азы аваа хонуп болбас дәәрзи доктаатты-нган болгай. Ол-ла принцип бүгү күрүнелериниң, оон иштинде АКШ-тың национал хоойлуларында база көрдүнгүлээн. Каттышкан Штаттарның девискәәринин кырынга агаар делгеминге АКШ бүрүн болгаш шуут бүрүн эргелиг дәәрзин АКШ-тың конгрези 1928 болгаш 1938 чылдарда ийи удаа чарлаан. Ындыг байдал ССРЭ-ниң агаар талазы-биле хоойлузунда база бар, ында болза ССРЭ-ниң агаар делгеминге ССРЭ бүрүн болгаш шуут бүрүн эргелиг дәәрзи доктааттынган. Өске сөс-биле чугаалаарга, ол дәәрге бүгү-ниити хүлээп көрген делегей талазы-биле хоойлу, күрүне бүрүзүнүн хоойлузу-дур.

Мооң ужурунда ССРЭ-ниң девискәәр талазы-биле дәәп болбас чоруун АКШ-тың шериг-агаар күштериниң самолёдунуң өжегерәән үрәәниниң дугайында чугаа болуп турардыр, ол болза делегей чурумунуң талазы-биле алырга агрессия болур.

Өске күрүнелериниң агаар делгеминче шургуп киреринин АКШ-тың чазаа чүге болуп болур кылдыр санап турарыл?—деп айтыраалы. Күрүнелериниң тайбың болгаш чаагай кожа харылзааларлыг болурун негеп турар КНО-нуң Уставының принциптери-биле болгаш сорулгалары-биле ындыг политика канчап дүгжүрүл? Ынчаарга бир әвес Вашингтоннуң бо сумелеп турар оруунга күрүнелер туруптар болза, хоойлу деп чүве каратуразында үүлгедиг-биле, корум-чурум болгаш дүрүм—дәәрбечи, ужурдуржок үүлгедиг-биле солуттунган турар ийик. АКШ ындыг янзы-биле Каттышкан Нациялар Организациязының Уставын үрей таптап турардыр, ынчаарга 15 чыл бурунгаар өске күрүнелер-биле жады АКШ ол уставка ат салган болгай.

АКШ-тың найысылалында ам чарлап турар өске күрүнелериниң бүрүн эргезин үрәәриниң политиказының болгаш «бистиң национал айыл чок чоруувустуң әрге-ажыы» деп чылдакбиле өске чурттарның девискәәрлерин әжелеп алыр черлер кылдыр көрүп турган чамдык күрүнелериниң делегейниң ийиги дайынының мурнуу чарыында чорудуп турган политиказының аразында кандыг ылгал барыл деп айтырыг туруп келир-дир.

Тайбыңның әрге-ажыктарына чөрүшкек болуп турар АКШ-тың политиказынга оон өске чүү-даа турбаан болза, америк ужар чүүлдүн агрессчи үүлгедиглериниң оруу-биле чөңгәәлиг үскүлежиишкиннерни сагыштыг кылырынче угланган чүгле ындыг политика делегейге билдингир болу берген турган чүве болза, чаңгыс ол безин ындыг политиканы совет кижилер, делегейниң бүгү кижилери, оон иштинде американнар боттары-даа улустарның тайбыңче типлеттирбес күзелинге каржы удурланыышкын болур ийик деп санаар ийик.

Ындыг политиканы чорудары улуг айыылдар-биле холбашкан болгаш ында херек чүгле шпионнаашкында әвес болуп турар деп америк солун «Уолл стрит джорнәл» чөптүүбиле айытган. «Шпион дәәрге—харыы хемчег кылдыр ракета ажыглаарын херегләәр-даа деп бе. Ынчаарга самолёт, бир әвес ол чепсегленмәәндаа болза, ындыг харыыны болдуруп болур»—деп ол солун бижәән. Шынап-ла, өске күрүнелериниң девискәәрлериниң дәәп болбас чоруун чөңгәәлии-биле үрәәр чорук—от-биле ойнаашкын, дайынның бизинге дәәрзи билдингир болгай.

• • •

Оон соонда А. А. Громыко болгаш эксперттер совет болгаш даштыкы журналистериниң хөй санныг айтыыгларынга харыылааннар.

Аңдара аттырган самолёттуң артыышкыннарын, хөй санныг аппаратураны болгаш херекселдерни делгеп каан өрәәлче парлалга конференциязының соонда оон бүгү киржикчилери чоруп каннар. Эт-херексел болгаш документ талазы-биле барымдааларны көргүскен ол делгелге ужудуушкуннуң өнчүк-чөңгәәлиг, агрессчи сорулгаларын кынчыш чогу-биле хереченлеп турар. Залдың ортузунда аңдара аттырган самолёттуң аажок үрелген ийи чалгыны, төп секциязы делгеттинген. Журналистерге тайылбырны эксперттер берип тура кайы күрүнениң самолёдул дәәр дугайында демдектин ында чогунче кичәәнгейни углап турганнар. Самолётту чаза тепсириниң тускай механизми-биле хандырган турган, ону болгаш өске-даа хөй-хөй чүүлдерни журналистер кичәәнгейлии-биле көрүп турган. Самолёттуң шимчедикчизин, оон кудуруунга чоруур чамдык кезектерин, башкарар черин, ондак болза самолётту каггаш чоруптарынга таарыштыр кылган катапульта сандайын, ам-даа сес шак иштинде ужударынга четчир кислородтуг баллонну, ужудукчунуң бедикке ужударда кедер хевин, парашюттун кислород херексели болгаш өскедаа херексел ларни журналистер көргүлээннер. Оларның чамдыктарында: «АКШ-тың чазаанын өнчүзү», «АКШ-тың шериг албан чериниң садып алган чүүлү» суг-суг дээн ышкаш чүүлдерни бижигилеп каан.

Разведка кылырынга болгаш шпионнаарынга херегләәр херексел ларни улус онза сонуургаан. Антенналар, медәә хүлээп алыр чүүлдер, совет радиостанцияларының медәәлерин бижип алырынга магнитофон (ол арта сес шак иштинде үзүктел чокка бижиирин хандырар турган) дәәш, чүве-ле хөй. Пленканы салыптарга америк шпионнуң бижип алганы радио медәәлери корреспондентилерге тодаргай дыңналып келген. Фоторазведка кылырынга аппаратура-биле база самолёт әлләән бодалдыг хандыртынган болган. Чеди угланыышкыннарже дескинин чурук тырттып болур фотоаппараттар-даа бар, оларның пленкалары ийи муң метр ажып турган. Тырттырган чуруктарны чүп каанын корреспондентилерге көргүскүлээн, оларда бистиң аэродромнарывысты, демир орук белдирлерин, үлетпүр бүдүрүлгелерин тырткылап каан болган. Совет Эвилелинге удур кеминг үүлгедигни кайы хире ылавыладды-биле белеткеп турганын ол бүгү чугаалап турар.

Херексел ларни болгаш аппаратураларны янзы-бүрү америк фирмалар бүдүрген. Өске бир тускай делгиирде — ужудукчу Френсис Гарри Пауэрстин чуруу, оон документилериниң хоолгалары, байысаалгага оон өчүктериниң үндүр бижиишкиннер, разведка организациязын чажырар талазы-биле саавыр. Ужудуушкун чуруунда ужудукчунуң разведка кылып ужудар чериниң оруун көргүскен, оон ынай ССРЭ-ниң девискәәринге чурукка тырттырып алган черлериниң беш чуруу база бар болган.

Корреспондентилер ужудукчунуң хептерин, хууда чүүлдерин, дааш чокка аттынар хол боозун, хоранныг инени база көргеннер. Совет, француз, америк, барыын-герман, турк, итали акшалар, алдын шактар, билзектер дәән чергелиг чүүлдерни шуптузун аваа делгәән.

СЭКП ТК-НЫҢ ИЮЛЬ ПЛЕНУМУНГА ТӨЛЕПТИГ УЖУРАЖЫР ДЭЭШ

Бо чылдың май 12-де Кызыл хоорайның партия, совет болгаш ажыл-агый активиниң чөвүлел хуралы болуп эрткен. Чөвүлел хуралды СЭКП хооркомунуң секретары эш П. Киселев ажыткан. 1960 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле чарышты канчаар организастап турарының дуржулгазының дугайында область типографиязында партия организациязының секретары эш В. Магеря, даг экспедициязының АТК-зында партия организациязының секретары эш Н. Козин олар чөвүлел хуралга илеткел кылганнар.

— ССРЭ-ниң Дээди Совединин бешки сессиязынга алдар болдурган чарыштың түүнелинде типографияның коллективи бо чылдың баштайгы кварталында болгаш апрельде бүдүрүлге планнарын ажыр күүсетпишаан, 64 муң рубльдің орулгазын пландан ажыр чедип алган—деп, эш Магеря илеткәән. Социалистиг чарышты типографияның партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары үүгле цехтер, бригадалар аразында әвес, харын тус-тус ажылчыннар аразында калбарткан. Социалистиг чарыштың түүнелин үндүрерде хүлээлгениң күүсеттинген хуузун, продукцияның шынарын, хөй-ниитиниң амыдыралынга чарыштың киржикчилериниң идепкейин барымдаалап турар.

Социалистиг чарыштың түүнелин типографияда он хонгаш-ла, ай, квартал бүрүзүнде-ле үндүрүп, тиилекчилерге кызыл вымпелдерни, «чайыннап турар» кызыл сылдысты, шанналдарны тыпсып, хүндүлел самбыразынга киирип турар. Чарыштың бирги черин эш Осиповага удурткан өрүкчүлер цеги ээлеп турар. Ажылчыннар эштер Петракова, Горбунова, Анисимова, Коршунов болгаш өскелер-даа чеди чылды хуусаа бетинде күүседир дээш калбарган чарыштың мурнуку олдуруунда чоруп турарлар.

1960 чылда бодунга алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле чарышты канчаар организастап турарын эш Козин чөвүлел хуралдың киржикчилеринге тодаргай чугаалаан. Ол, АТК-ның коллективи бо чылдың эрткен дөрт айларында чүк сөөртүлгениниң планын тонна болгаш тонна-километр талазы-биле ажыр күүсетпишаан, 109 муң рубльдің камналгазын чедип алган. Ол ышкаш чолаачылар дөрт ай дургузында берге оруктарга чүүктү сөөртүп келген-даа болза, 32 тонна бензинни камнааннар. Эштер Фолин, Неумывальченко оларның удурткан чолаачылар бригадалары коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын чедип алыр дээш патриоттуг чаагай шимчээшкинге киришпишаан, планын 150—150 хуу ажыр күүседип турар. Ол бригадаларга коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын тыпсырын бүгү коллективтиң хуралы чоокта чаа шиитпирлээн.

СЭКП ТК-ның ам болур июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш баштайгы чартык чылдың онаалдазын июнь 15-ке чедир ажыр күүседирин бистиң коллектив хүлээнген—деп, эш Козин медеглээн.

Бүгү ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты калбарткананың ачызында Кызылдың дааранылга комбинады бо чылдың баштайгы кварталында ниити продукция бүдүрер планын 104,2 хуу, бараанныг продукцияны—112,3 хуу, бир ажылчынга онаштыр продукцияны бүдүрер талазы-биле—119,7 хуу күүсеткеш, 61 муң рубльдің чыылдаларын пландан ажыр чедип алганын профэвилел месткомунуң даргазы эш В. Ведерникова чугаалаан. Ажылчын бүрүзү социалистиг хүлээлге ёзугаар хүнде кылыр ажылынын нормазын билир, ынчангаш хүн бүрүде хүлээлгезин канчаар күүсеткенин дааранылга комбинадында ынчаар организастаан.

Хооркүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Л. Забоев чөвүлел хуралга санал бергеш, хоорай чаагайжылдызгазының болгаш чуртталга тудуунуң айтыыгларынче онза кичәәнгейни угландырган. Бо чылын 12 муң ыяштарны, 60 муң чадаң ыяштарны тарып олуртурун хоорайның ажылчы чоннарының дуржулгазын үлетпүр бүдүрүлге, транспорт болгаш тудуг черлерингё калбаа-биле ажыглаарының эргежок чугулазын онзалап айыткан. Көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазының начальниги эш А. Громов, ВЛКСМ хооркомунуң секретары эш Г. Ширшин, СЭКП хооркомунуң секретары эш П. Киселев болгаш өске-даа эштер чөвүлел хуралга санал бергеннер. Баштайгы чартык чылдың планын СЭКП ТК-ның июль Пленумунга алдар кылдыр июнь 15-ке чедир күүседирин айыткан тодаргай шиитпирни чөвүлел хурал хүлээп алган.

Бо чылдың апрельде ниити продукция бүдүрер планын «Тыва туду» трезинин дузалаар ажыл-агый бүдүрүлгелериниң, сүт болгаш алгы заводтарының чедир күүсетпәәнин СЭКП хооркомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизинин эргелекчизи эш И. Ильин шыңгыы шүүмчүлевишаан, чарышты ол бүдүрүлгелерге улам калбартырының, масса-политиктиг ажылды күштелдириниң эргежок чугулазын саналдаан. Чеди чылды 5 чылдың дургузында күүседирин, коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик ады дээш чаагай шимчээшкинге киржирин, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга белек кылдыр ийиги кварталдың планын июнь 10-нун бетинде күүседирин Кызылдың № 1 чүк АТК-зында чолаачылар бригадазының бригадири эш К. Понамарев медеглээн.

СЭКП обкомунуң секретары эш М. Мендуме чөвүлел хуралга санал бергеш, Рязань областың ажылчы чоннарының дуржулгазын үлетпүр бүдүрүлге, транспорт болгаш тудуг черлерингё калбаа-биле ажыглаарының эргежок чугулазын онзалап айыткан. Көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазының начальниги эш А. Громов, ВЛКСМ хооркомунуң секретары эш Г. Ширшин, СЭКП хооркомунуң секретары эш П. Киселев болгаш өске-даа эштер чөвүлел хуралга санал бергеннер. Баштайгы чартык чылдың планын СЭКП ТК-ның июль Пленумунга алдар кылдыр июнь 15-ке чедир күүседирин айыткан тодаргай шиитпирни чөвүлел хурал хүлээп алган.

Ажылга харыысалганы бедидер

Малдың часкы ажаалдазы, оон чаш төлүн менди алыры болгаш кадык-шыырак кылдыр өстүрери ниитиниң мал ажылын хөгжүдүрүнүн база бир чугула негелдези болур. Кыш ашкан мал черле арыптар, ынчангаш концентраттыг, минералдыг болгаш өске-даа хоолулуг чемнер негээр, хүн бүрүнүң характаашкынынга олар турар ужурлуг дээрзи билдингир. Оны хажык чок боттандырар чорук малчыннарның, мал ажылының тускай эртемниглериниң хүндүлүг хүлээлгези болур.

Бо талазы-биле байдал Барын-Хемчикте сөөлгү үеде онза дүвүрээзиннинг болу берген. Апрель айның ийги чартында районуң «Комсомол 30 чылы», «Большевик» колхозтарынга малдың массалыг өлүп хораашкыны болган. «Комсомол 30 чылы» колхозтуң хойжузу эш Очурооолдуң коданындан алды-ла хонук иштинде 120 баш төпте хураганнар өлген, «Большевик» колхозтуң сүт-бараан фермазынга үш бызаалар, база ол-ла колхозта бир хойжунуң коданынга үш хураганнар чангыс дүне хары угда өлген. Ындыг янзылыг фактылар ол колхозтарның өске-даа коданнарынга болгулаан. Моон чылдагааны чүдел?

Бо дугайын районуң мал ажылының талазы-биле тускай эртемниглериниң чоокта чаа болуп эткен чөвүлел хуралынга чугаалашкан. Оон илерээни болза, «Комсомол 30 чылы» колхозтуң шээр мал коданнарында ак-саргы аажок нептерээн. Кыш ашкаш арып баксыраан малды ол саргылар үглеп, өлүр соруп чип турар. Ак-саргының нептерээн чоруу чаягаар болуушкун эвес-ле болгай. Ол чорук колхозтуң зоотехниги болгаш ында мал эмчилери баш бурунгаар профилактиктиг хемчегларни албаанындан, малчыннарга ховар барып, малдың часкы азырал ажаалдазын чурум өзугаар чорударын чедип албайн турарындан болган. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Комбу) часкы тарылгаже чардыккаш, малдың часкы ажаалгазын шуут үттүп каап турган чорукту база буруу шаап көөр херек.

«Большевик» колхозтуң быызаларының турар чериниң адаа өл, кажаалар кырындан чаашкын суу саагайндыр төктүп кирип турар. Оон уламындан чаш быызаалар өкпезинге дегдиргеш өлүп турар. Шээр мал коданнарында минералдыг чемнер чок. Оон ужурундан бот-боттарының дүгүн чулуп чижир, ол дүк тыныш болгаш чем дамчыдылгазының органнарын дүй чыдыптар, ынчангаш мал өлүр чорук ол колхозка болган. Ында зоотехник эш Мандак, мал эмчилери Лопсан, Даваа олар малдың өлүп хораар чоруунга удур шиитпирлиг хемчеглерни амга чедир албайн турарлар. Зоотехник эш Мандак чөвүлел хуралга бодунуң чугаазынга колхозта малдың өлүп турарының чылдагаанын, анда удур кандыг хемчеглер ап турарының дугайын ыыттавайн өртиргени анаа барымдаа болур.

Районуң колхозтарында малдың азырал, ажаалдазында улуг четпестер бар. Концентраттыг, минералдыг болгаш өске-даа хоолулуг чемнерни малга ховар, ында-хаая берип турар. Колхозтарда силос ам-даа бар. Күстү, хышты өттүр чыткан силос бодунуң сүүзүнүн черле өлөөн чидирер, оон ужурундан мал ону ол хевээр эки чип шыдавас. Ынчангаш ону сүүзүн киирер төлөөде, анаа өске мал чемнерин, ылангыя минералдыг чемнерни холууру чугула. Ынчаар кылбайн турарының ужурундан силосту мал шоолуг чивейн, таптай базып турар. Оон ону машиналарга үүлдүргеш, ырадыр аппарын төп кааптар чорук районуң колхозтарының фермаларында кайы хөй. Бо бүгүнү зоотехниктер болгаш мал ажылының өске-даа тускай эртемниглери башкарбаска ам кым башкарарыл ынчаш?

«Кызыл таразчын» колхозта малдың ажаалдазы кончуг багай, ниитиниң малын таарымчалыг одарларже сайгарбаан. Хаван болгаш күш фермаларында байдал дүвүрээзиннинг. Колхозтуң зоотехниги эш Даниловту ол үүге ындыгыл дээрзин чөвүлел хуралга чугаалазын дээш тургузуп кээрге, чугаалаар чүве тыппайн, харын-даа «мени ажылдан үндүрүнер» деп турганы элдептиг. Тускай эртемниг, ындыг харыысалгалыг ажылды хүлээнген кижи ындыг янзылыг болурга, ниитиниң малының хөгжүлдези канчап болдунарыл?

Амгы үеде мал ажылының тускай эртемниглериниң бир чугула сорулгазы болза, мал төрээн сөөлүнде ону чогуур хуусаазында тарып боозадыры болур. Малдың баш санын өстүрер планны күүседириниң үндезини ында. Бо ажыл районуң колхозтарында, совхозта массалыг чоруп турар. Ынчалза-даа кол нуруузунда ол өзу барымдаалашкынче, сан-түү чедип алырынче кирген, тарып боозадыышкынның дүрүмнерин каржызы-биле хажыдып турар. Оон барымдаазы болза, амгы үеде Аксы-Барлыкта эки уксаалыг бүдүрүкчүлерниң үрезин алыр тускай салбыр мал үрезин даштыгаа, изиг хүн карааннга ап турар. Оон уламындан ол үренин 15—20 хуузу өлүп турар. Ол ышкаш колхозтарга тарып боозадыышкынны база-ла таварышкан-на черге чорудуп турар. Ындыг өзу барымдаалар чоруктун ужурундан келир чылын ол ажылдың түүнелинге багай салдарны чедирип болур.

А. ЧИЧААН-ООЛ.
«Шынның» корреспондентизи.

Одаар ыяш белеткелинде

1250 КУБОМЕТР

Кунгуртуг школазының 1960—61 өөредилге чылында одаар ыяжын Каа-Хем районуң «Тере-Хөл» көдээ ажыл-агый артелиниң Шагдырга баштаткан бригадазы хап, тургузуп алган, ам сөөртүп турар.

Бригада 1250 кубометр ыяш белеткээр планын май бирге чедир күүседипкен. Бригадада ажылдап турар колхозчулардан Серен-Дежит, Сагаачы, Чамчаа олар ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, эки ажылдаанар.

Е. Аракчаа.

БИР ХҮН

Тес-Хем районуң Ленин аттыг колхозунуң кежигүннери Берт-Даг школазының 1960—61 өөредилге чылында одаар ыяжын белеткеп турар. Колхоз баштаар чери, колхозта партия организациязы школаның ыяжын дүргеп белеткедип бээр сорулга-биле бир хүн шеф организастаан. Ол хүн 80 ажыг кижи ыяш хап ажылдаан, 834 кубометрни белеткээн.

Шеф ажылын колхоз даргазы Ч. Биче-оол боду баштаан. Ол хүн колхозчулар шудургу ажылдаанар. Аракчаа, Хуурак-оол, Салый-оол болгаш өскелер-даа 8—10 кубометр ыяшты хап турган.

А. Артына.

АЛБАН ЧЕРЛЕРИНГЕ

Эрзин районуң «Мөрен» көдээ ажыл-агый артели чыл-чылда албан черлериниң оттулар ыяжын белеткеп, чогуур үезинде кылып берип келген. Колхозта яслиге, уруглар садыңа, клубка, библиотекага 620 кубометр ыяшты белеткеп бээр.

Лопсаңның удуртканы бригада 400 кубометр ыяшты хап белеткээш, үстүнде айыткан организацияларның чанында эккеп дүжүрген. Бригаданың кежигүннери хүн нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турарлар. Арткан 220 кубометр ыяшты чоокку үеде доозар дээш шудургу ажылдап, сөөртүлгезин чоруда берген.

А. Мон.

128-ТИ

Бай-Тайга районуң «Малчын» колхозунуң хоочун аңчызы Салчак Хойлаарак малдың хоралыг дайзыны—бөрү-биле демиселди чазын оон төрүүр үезинде чорудуп турар.

— 16 харлыымдан эгелеп аңнап, бо аразында 128 бөрүнү болгаш бөрзекти өлүрдүм—деп 53 харлыг Хойлаарак чугаалап олурар. Ол чоокта чаа бөрүнүң үнгүрүн дилеп тыпкаш, 7 бөрзекти өлүрген.

Д. ОЧУР.

ЭРТЕМДЕННЕР—КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА

Ленинград. Үнүш камгалалының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары картофель аарыы-биле чидиг демиселдиң ажыктыг аргаларын дилеп тып турарлар. Эртемденнер ол аарыгның талазы-биле улуг ажылдарны чоруткаының түннелинде картофельдиң ол аарыгдаа белен аарычал эвес элөөн каш хевирлерин тыпкан. Ук хевирлерни ажыглаары ол үнүштүн дүжүдүн ийи катап улгаттырар арганы бээр.

Чурукта: институттуң эртем ажылдакчызы Т. В. Степанова картофель аарыының нептеренгей өскүдүкчүлерин шинчилеп тур.

Фото **И. Баранов** биле **В. Циннин.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Колхозта мал ажылы

Сүт-Хөл районуң «Бора-Тайга» колхозунуң малчыннары ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш улуг күжениишкинниг ажылдап турар.

Артельдиң шээр болгаш бода малының ниити байдалы өлөөн эки чазаглап турар. 2400 баш ажыг шээр мал, 182 баш инектер ооддаан. Хойжулар О. Кидыр-оол, К. Алдын-оол, О. Чылбак, Дагба олар чаа төрүттүнген хураганнарны бүрүн камгалап ап, доруктуруп турар. Шеми, Манчүрек, Хөлчүктүг сүт-бараан фермалары бо чылын төрүттүнген бызааларны база четче камгалап алган.

Оон-биле кады мал ажылында демдеглевейн барын болбас четпестер база бар. Чазын улуг хар чаап, ол хар мал одарларын хөме алганындан малдың деңгилдези суларап кошкааш, улуг-даа, чаш-даа малга өлөөн хорамча болган. Чыл эгезинден бээр колхозта 517 баш хой, өшкү, 42 баш мыйыстыг бода мал, 12 баш хаван өлген. Оон аңыда үүгле апрель ай иштинде 396 баш хой, өшкү, 15 баш мыйыстыг бода мал янзы-бүрү аарыглардан хораан.

Бо чылдың төнчүзүнге чедир колхозта үүгле хой мал 12040 баш турар ужурлуг. Хойдан эт планынга киирер баш санны санаваска безин колхозта чаш төлү-биле кады үүгле 11607 баш хой бар. Ара салган болгаш кызыраан хойлар база хөй. Хой болгаш мыйыстыг бода малдың тарып боозадылгазын өй-шаанда шынарлыг чорутпас болза 1960 чылда малдың баш санын өстүрериниң планы күүсеттинери бергедей бээр дээрзин үстүнде чурагайлар хереченлеп турар.

Мал ажылының тускай эртемниглери, ылангыя мал эмчилери мал аарыы-биле демиселди кошкак чорудуп, боттарының харыылаар ужурлуг участоктарынга доктаамал хайгаарал кылып ажылдавайн турар. Ол ышкаш районуң көдээ ажыл-агый инспекциязының кол мал эмчилери ыраккы одарларда малчыннарга ховар аалчылар болуп, колхозтарда ветучастоктарны тодаргай удуртулга-биле хандырбайн турар.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

Техника септелгезинге чарыгдалды кызырар

Тес-Хем районуң Ленин аттыг колхозу көдээ ажыл-агый техниказын бодунга садып алгандан бээр бир чыл ажып турар.

Ындыг болза-даа техниканы кам чок эдилээр, оон техниктиг ажаалдазын өй-шаанда чорутпас чоруктан колхозта тракторлар болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналары янзы-бүрү үрелиишкиннерге таваржыр, оон түннелинде хөй септелге негээр чоруктар болган чок-ла болдунуп, хөй артык чарыгдал үнүп турар.

Ол дугайын бо чылдың септелгезинин түннели херечилеп турар. Бо чылын агар септелге кылыр ужурлуг тракторларның хөй кезии капитал септелгени эрткен. Чижээ, «ДТ-54» деп үш тракторнуң агар септелгезинге 4500 рубль чарыгдаары бүдүрүлге планынга көрдүнген турда, херек кырында 10 муң ажыг рубль чарыгдаттынган. 3000 рубль-биле садып алган «У-2» деп бир тракторнуң агар септелгезинге 1700 рубль үнген.

Септелгеге кирген тракторлар база кожулда машиналары кончуг шынар чок, оожум септеттинип турар. Чижээ, эрткен күүн-не септелгеге кирген сеялкалар часкы хову ажылдары эгелээриниң мырыңай бүдүүзүнде арай боорда шала-була септеттинип доозулган.

Колхозтуң техниказының септелгезин өй-шаанда, шынарлыг чорударынга Самагалдай СТС практиктиг дуза көргүспейн турар. А ол ышкаш колхозтуң механизаторлары капитал септелгеге кирер тракторларны СТС хериминиң иштинге аппарып кааш, ол септелгеге боттары ажылдап киришпейн турарлар.

Техника септелгезинге чарыгдалды эвээжедирде техниканы камныг эдилээри, механизаторларның билиин бедидери, техниканың ажыглалы дээш оларның харыысалгазын бедидери, техниктиг ажаалданы өй-шаанда шынарлыг чорудары чугула.

С. СЫРАТ-ООЛ.

ПРОФКОМНАРНЫҢ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Өвүр районуң профэвилел активиниң чоокта чаа болган хуралынга областың профэвилелдериниң алдыгы конференциязының доктаалын ганышкан. Күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының болгаш улус чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилелдериниң чер-черде комитеттеринден анаа 80 ажыг кижи олурушкан.

Хуралга санал берген эштер район эмнелгезиниң коллективинде, Саглы болгаш Солчур школаларында профкомнарның чамдык эки ажылдарын демдеглеп турган. Моонбиле кады культура-массалыг, кижизидилге ажылында улуг четпестер бары хуралга илерээн. Чижээ, ниитиниң чемненилге черлеринде, магазиннерде арыг-шевер эвес, хереглекчилерге болгаш чемненикчилерге эөлдек эвес байдалдарны чайладырына ында профком боттуг хемчег албайн келген.

Районда күш-культура болгаш спорт ажылынга профкомнар багай киржип, ону үүгле комсомолдуң хөрээ кылдыр көрүп турарын санал берген эштер тодаргай фактыларга көргүскен. Чамдык албан организация черлериндe болгаш школаларда күш-ажылдың сагылга-чурумун, ниити чуртталганың корум-чурумун үрээр чоруктар бар.

Клубтарның, библиотека болгаш кызыл булуңнарның ажылын профкомнар дыка четпес удуртуп турар. Аныяктарның кежээлерин, солун программалыг концерттерни доктаамал организаставайн турарындан, культура-массалыг, кижизидилге ажылының кошкаандан Чаа-Суур ышкаш чамдык черлерде мөөрейлежип көөрлөөр чоруктар илереп турар.

Профкомнарның культура-массалыг ажылы ажыл-агый сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирлөөринге холбашкан, чоннуң чаагай амыдыралын улам экижидеринге угланган турар ужурлуг. Район төвүнге сүт садыглаарын, уруглар албан черлерин сүт болгаш сүт продуктуларыбиле хандырарын райпо багай боттандырып турунда ында профком үүгле хайгааракчы болуп турар.

С. СЕДЕН,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

„Шынның" материалдарының изи-биле

„Ала-чаягаарлаашкын"

Мындыг эге-биле Тес-Хем районда библиотекаларның ажылында улуг четпестерни илереткен. «Шынның» корреспондентизи эш О. Мандарыйның үүлү «Шынга» парлаттынган.

СЭКП Тес-Хем райкомунуң секретары эш А. Аракчааның редакцияга дыңнатканы-биле алырга, үк корреспонденцияның изи-биле библиотекаларга хыналданы чоруткан, айыткан четпестер бадыткаттынган болгаш районуң культура килдизиниң эргелекчизи эш Очурнуң илеткелин партия райкомунуң бюрозунга чугаалашкаш, библиотекаларның ажылын экижидер талазы-биле хемчеглерни алган. Ленин аттыг, «Чодураа» колхозтарда болгаш районнуң культура бажыңында библиотекаларның ажылы сөөлгү үеде көскүзү-биле экижээн болгаш четпейн турган чамдык эт-херексөлдерни садып алган.

ХЕМЧЕГ АЛДЫНГАН

Барын-Хемчик районуң «Большевик» колхозунуң хлеб быжырар чериндe арыг-шевер сагыттынмайн турарын «Шынның» номчукчузу редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга колхозта партия организациязының харыылааны болза, хлеб быжырар черни чугайлаан болгаш сонгаларын, шалазын үргүлчү чүп турар. Сөөлгү үеде хлеб быжырар чер арыг-шевер апарган.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДА

«Тиилелге» колхозтуң тудугжулары бо чылдың тудуг ажылын шапкын чорудуп турар. Апрель айда сүт-бараан фермазының сүт ажылдап кылыр бажынын, саанчылар олурар бир бажыңны тудуп, дерээш ажыглалга киирген.

Артельде көдээ магазиниң садыгжылары бо чылдың бирги кварталының болгаш апрельдиң бараан саарыглазының планын дыка ажыр күүсеткен. Садыгжылар ыракта одарларда малчыннарга доктаамал барып, хүн бүрүнүң өргежок чугула бараннарын чедирип турарлар.

С. Шыырап.

• • •

«Мурнакчы» колхозтуң мал кажаалары тудар бригадазы чыл өгезинден бээр 900 баш хураган турар 7 кажаанны тудуп, ажыглалда киирген болгаш 400 баш хой турар кажаанның кол тудуун ам дооскан.

Б. Хомушку.

• • •

Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы 1960 чылда тудугга хереглээр ыяшты бүрүн белеткээш, 450 кубометр ыяшты колхоз төвүнде дүжүрген соонда тудугларны кылып эгелээн.

Колхозчу тудугжулар марттың ийги чартыындан бээр 2—2 аал ишти чурттаар 4 бажыңны кол тудуун дооскан болгаш 2 аал ишти чурттаар бир бажыңны ажыглалда киирген.

1960 чылда 16 чурттарга бажыңнарын тудуп, ажыглаага киирбишаан, 50 бажыңны крышаларын, 75 кладовканы кылырын бызаңчылар хүлээнген ажылдап турарлар.

Х. Кара-оол.

ЧААГАЙЖЫДЫЛГАНЫ ХӨЙ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ БОЛДУРАР

Областың хоорайларының, суурларының чаагайжыдылгазының, ногаанчыдылгазының дугайында номчукчуларның чагаалары редакцияга хөйү-биле кээп турар.

Тес-Хем районуң төвү—Самагалдай суурнуң чыл-чылда чаагайжыдыр туттунуп, ногаанчыдылга ажылының чоруттунуп турарын бижээш, эш **А. Артынаның** демдеглээни болза, район организациялары болгаш Самагалдай суурнуң чурттакчылары суурну арыг-шевер тургузар дээш аштаганы чорудуп турар, а суурдан үндүрген хамык бок, сүрээни суурнуң кыдыында душкан-на черинге төп турар.

Самагалдай суурдан Ленин аттыг болгаш «Чодураа» колхозтарже баар машина орудтарының ол-бо талазын бок, сүрээ хөме берген. Суурнуң кыдыын бо хире бокталдырып турда Самагалдай көдээ Советтиң, район эмнелгезиниң чогуур хемчег албайн турары хомуданчыг.

Суг-Бажы суурга чуртталга болгаш культура амыдыралдың чаа-чаа тудуглары чыл бүрүде немежип келген. Оон ниити чаагайжыдылгазынче Көк-Тей көдээ Соведи кичээнгей салбайн турарын Каа-Хем районуң «Совет Тыва» колхозундан эштер **С. Донзум, Б. Базыр-Тараа** олар бижип турарлар. Суурнуң кудумчуларында ат чок, бажыңнарда дугаар чок, бо чорук чон ортузунга ажыл чорударынга база дыка шаптыктыг болуп турар.

Чуртталга бажыңнары кладовка, крыша, херимнигде эки, чараш болуру чугаажок. Мындыг турбуже тус суурнуң бажыңнарының нургулайы-ла бо талазыбиле кончуг чедимче чок кылдынган. Ногаанчыдылга ажылы чоруттунмааны-биле суурда ногаарарар чүве чок. Ол ышкаш суурга бир кол үүл — кудуктар болгаш арыгланыр бажыңнар, бок төгер оңгарлар болгай. Мында олар эвээш болгаш чогуур негелде өзугаар кылдынмаан.

Улуг-Хем районуң Ленин аттыг колхозунда эш **Н. Майгын-оол** редакцияга бижээн чагаазынга Шагаан-Арыг хоорайда колхоз рыногунуң негелде өзугаар дериттинмээнин, арыг-шевер эвезин илереткен. Ында чаңгыс бичии серижигеш адаанда янзы-бүрү продуктуну холуй салып алган, халат чок кижилер садыг кылып турар. Ынчангаш рынокка арыг-шевер сагыттынмайн турар.

Ол-ла районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң Белдир-Кежиг суурду сөөлгү чылдарда чаагайжып, сайзыравайн, ара турупканын эш **Т. Конгар** биске бижээн. Совхозтуң удуртур ажылдакчылары бо суурга ховар барып, ажылчыннарның негелдезин хандырбайн келгениниң электри кыпастаан болгаш хлеб быжырар чер, көдээ клуб, ясли ажылдавастаан.

Чаагайжыдылга талазы-биле чамдык четпестерни илереткен чагаалар-биле чергелештир областың аңгы-аңгы булуңнарындан өөрүнчүг медээлер редакцияга кээп турар. Ылангыя ол-ла Улуг-Хем районуң Жданов аттыг колхозунуң төвүнде колхозчу бажың бүрүзү радиожуттунганы-биле кады суурнуң төвүнде радио-репродукторну база тургускан деп эш **К. Бодаган** бижээн. Чурттакчылар тус-тус бажыңнарының чанында ниитизи-биле 350 ажыг дөс янзы-бүрү ыяштарны олуртканнар.

Сүт-Хөл районуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң төвү—Көк-Терек суурнуң кудумчуларын чаагайжыдарынче чурттакчылар массалыг үүүшкүннерни кылып турар. Чоокта чаа «С-80» маркалыг тракторга үдеткен кезек кижи суурнуң Самбажык аттыг кол кудумчузунга сай төп, чаазап дооскан. Түс кудумчуда 360 ажыг янзы-бүрү ыяштарны олуртканы деп эш **М. Даржай** редакцияже бижээн.

Сарыг-Сеп суурнуң чурттакчылары район төвүн чаагайжыдар дээш воскресниктерни болгаш субботниктерни организастаан турарлар.

Чурукта: Тарымал ыяштарны олуртур шөлду грейдер-биле дескилеп турары.

Фотозу **С. Тамбаныы.**

Колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары дээш

Социализмден коммунизмче шилчилгениң үезинде улуг коллективтиг ажыл-агыйның кол хевири болза көдээ ажыл-агый артели болур. Ында колхозчуларның хуузунда эрге-ажыктары ниити күүгениң эрге-ажыктары-биле шын дүгжүп турар.

Көдээ ажыл-агый артелиниң ажылчорудулгазының бүгү талазы болуру ниитилештирген ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң деңнелинден хамааржып турар. Өзүп турар ниитиниң ажыл-агыйы бүдүрүлгени хөгжүдер, күрүне мурнунга хүлээлгелерин күүседир, хуваашпас фондуларны көвүдедир, бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал тудуун боттандырар, колхозчуларның амыдыралының деңнелин бедидер арганы колхозтарга берип турар.

Колхозчуларның хөй нуруузу ниитиниң коллективтиг ажыл-агыйында күш-ажылды ак-сеткилдиг көрүп, ажылдап турар. Ындыг болза-даа колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, күш-хүннериниң доктааттынган минимумун чедир күүсеттпейн турар колхозчулар ам-даа бар.

Колхозтарның ниитилештирген ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдүп, быжыглаарына үндезилээш, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын бедидер талазы-биле улуг хемчеглерни боттандырышаан, партия биле чазак хуузунда ажыл-агыйын ниитиниң ажыл-агыйынга удурланыштыр тургузуп, колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржириндeн ойталаар колхозчуларга хамаарыштыр кижизидилге, организас болгаш чагырга талазы-биле хемчегларни база ап чорудуп турар. Ол хемчеглерниң иштинде чугула рольду көдээ ажыл-агый үндүрүүнүн дугайында хоойлу ойнап турар. Колхозтарда күш-хүннериң минимумун өг-бүленин тус-тус кежигүннери төптүг чылдагаан чокка күүсеттпээн колхозчуларның ажыл-агыйларынга үндүрүгү 50 хуу улгаттыр онаары ында көрдүнген дээрзи билдингир болгай.

1959 чылда обласка күш-хүннериң минимумун төптүг чылдагаанар чокка күүсеттпээн колхозчуларның 670 ажыл-агыйларынга көдээ ажыл-агый үндүрүүн улгаттыр онаган. Ол хемчеглер колхозчуларның күш-ажылының сагылга-чурумун быжыглаарынга таарымчалыг салдарны чедиргени чугаа чок.

Ындыг болза-даа чамдык районнарда көдээ ажыл-агый үндүрүүнүн дугайында хоойлунуң бо талазы-биле айыткан үүлдерин практика кырынга четпес боттандырып, ниитиниң бүдүрүлгезинде идепкейлиг ажылче бүгү колхозчуларны хандыдып кииреринге ажыглап турары ам-даа четпес. Ниитиниң күш-ажылынга киржириндeн үргүлчү ойталап турар колхозчуларның ажыл-агыйларынга көдээ ажыл-агый үндүрүүн ак-сеткилдиг ажылдап турар колхозчуларга ышкаш бир дөмей онаап турар таварылгалар ам-даа бар.

Таңды районда 102 колхозчулар күш-хүннериң минимумун күүсеттпээн, оларның иштинден 29 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпейн турган. Чижээ, «Совет Россия» колхозта 63 кижи ниитиниң бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржириндeн ойталап келген, ол болза колхозчуларның ниити санының 14 хуузу болур. Ындыг турбуже, оларның чаңгызынга-даа үндүрүгү улгаттыр онааваан болган.

Каа-Хем районда бо талазы-биле байдал база-ла багай. Ында 436 колхозчулар күш-хүннериң доктааттынган минимумун күүсеттпээн, оларның иштинден 80 кижи колхоз бүдүрүлгезинге мырыңай ажылдаваан. Ылангыя «Совет Тыва», «Кызыл тук» болгаш «Тере-Хөл» колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чуруму дыка куду деңнелде тургустунган. Оларда күш-ажыл кылып шыдаар колхозчуларның 25-тен 35 хуу чедири ниитиниң бүдүрүлгезинде ажылдавайн турар. Ындыг турбуже, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилеринге үндүрүгү улгаттыр онаарын база боттандырбайн келген.

Бай-Тайга районуң колхозтарында 1000 ажыг кижи, Сүт-Хөл районуң—700 ажыг кижи күш-хүннериң минимумун күүсеттпээн турда-ла көдээ ажыл-агый үндүрүүнүн дугайында хоойлунуң күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилеринге хамаарыштырган үүлдерин четпес ажыглап турар.

Колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилеринге көдээ ажыл-агый үндүрүүн

Совет төлээлер Чехословакияда

ГОТВАЛЬДОВ. (СЭТА). Ук чуртту Совет Армиянын хостаанындан бээр 15 чыл болганын байырлаарынга киржири-биле ында чеде берген совет төлээлер чехословак улустун амыдыралы-биле таныжарын үргүлүлеп турар. Төлээлерни СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү, Украинаның КП ТК-ның Бирги секретары Н. В. Подгорный баштап чоруур.

ЧКП ТК-ның секретары В. Коуцкийге, Чехословакияның даштыкы херектер министринин бирги оралакчызы А. Грегорьга, ЧКП-ниң Мурнуу-Морав обкомунун бирги секретары П. Гронга болгаш өскелерге-даа үдеттирген, Н. В. Подгорныйга баштаткан төлээлер май 11-де Готвальдов хоорайга барганнар.

Совет аалчылар республиканың ең улуг идик комбинады «Свитке» чорааннар. Ол бүдүрүлге чери хүннүң-не 120—150 мың аш идиктерни кылып үндүрүп турар.

Төлээлер келириниң ырак мурнунда-ла заводтуң ажиинге дыка хөй ажылчыннар чыылган. Совет улустуң төлээлекчилери кеступ келирге оларны чыылганнар өөрүшкүлүү-биле уткаан.

Комбинаттың директорунуң оралакчызы Ф. Гладик бүдүрүлге чериниң төөгүзүн, хосталга соондагы 15 чылдарның дургузунда оон чедиишкиннерин чугаалап берген.

Оон соонда төлээлериниң кежигүннери комбинаттың аңгы-аңгы цехтерин кезип көргеннер.

Совет төлээлериниң барган-на черинге оларны эр, херээжен ажылчыннар долганып кээр турган. Н. В. Подгорный биле ажылчыннарның аразында чүректиң ханызындан беседалажышкыннар болгулаан.

АКШ-тың Коммунистиг партиязының чиңгине секретарының медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Шпиончу медээлерни чыыр соруулга-биле америк самолёттун ССРЭ девискээринче өнчүк-чөңгээлиг ханылашкының бурууладып көрүп турар медеглели Американың Каттышкан Штаттарының Коммунистиг партиязының чиңгине секретары Гэс Холл парлалгага бижиири-биле кылган.

Медеглелде чугаалап турары болза: дайынның айылын болдуруп болгу дег ол өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиишкинни каяа-даа хамаарышпас таварылга болган үүл деп санап болбас. Ол болза соок дайынның даллесчи угланыышкынының талалакчыларының бедик деннелге чөвүлел хурал мурнунда боттандырып турар үүлгедиишкиннериниң кезик-чамдызы-дыр.

Холлдун медеглелинде оон ынай чугаалап турары болза «самолёттун үүлгедиишкини... соок дайынга бажын ажыр байып турар кижилер болгаш күрүне департаментизинде, Пентагонда-даа соок дайынның талалакчылары бар деп чүвени сагындырып турар-дыр. Ол ышкаш олар тайбың дээш демиселдің чедиишкиннеринге дүвүреп, бедик деннелдің чөвүлел хуралын болдурбас дээш бүгү-ле үүлдерни үүлгедиринге белен кижилерниң барын сагындырып турар».

Ол болуушкунну бүгү тала-биле истеп көөрүнче болгаш «ол дээш харыысалга чүктеп турар кижилерни шуптузун арыглаарынче» Холл кыйгырган.

Непал конгресс партиязының VII съездизи

ДЕЛИ. (СЭТА). Непал конгресс деп партияның чыл санында болур VII съездизи май 7-де Кадмандуга ажыттынган. Аңаа чурттун иштики болгаш даштыкы политиказының айтырыгларын чугаалажып көрген.

Партияның президентизи, Непалдың премьер-министри Б. П. Коирала съездиниң ажыдыышкынынга чүве чугаалаан, продукцияларны бүдүрерин көвүдедири болгаш планнаашкын болза амгы үеде чуртка эн чугула үүлдер болур деп медеглээн.

Непалдың чорудуп турары даштыкы политиказының дугайында илеткелди съезд дыннаан. Ол илеткелде Непалдың премьериниң КУР-га чедиишкинниг чораанын сеткил ханыышкын-биле демдеглээн болгаш Непал биле КУР-нун аразында кызыгаар айтырыын тайбың ёзу-биле шиитпирлээр дугайын айткан.

Непал конгресс партиязының съездизи Непалдың чазааның чорудун турары нейтралитеттиң болгаш шериг бөлүглежиишкиннеринге киришпезиниң политиказын чаңгыс үн-биле үүлдүг деп хүлээп алган.

Тунис-алжир кызыгаарларында агрессчи үүлгедиишкиннер

ТУНИС. (СЭТА). Тунис-алжир кызыгаарын француз шериглерниң база катап үрээнинин дугайын чугаалап турар. Дыңнадыгны Тунистиң информация талазы-биле күрүне секретариазы чарлаан. Майның 6-да бир бөлүк француз солдаттар 4 танкыларга оргаланып алгаш, Туниститиң Джан Харуф дээр черде девискээринче 5 километр ханылап киргеи. Майның 7-де француз үгер-бооларлар Бастрин болгаш Сук Аль-Арбаа девискээринде Туниститиң кызыгаар таңныылдарын хөй удаа боолап турган. Майның 8-че дүнезинде бир бөлүк француз солдаттар Туниститиң Айн-Серуйят деп черде кызыгаар камгалалын атакалап турган. Харыы хемчеглерни алганының соонда французтар Алжирниң девискээринче аткаарлап чоруй барганнар.

Гвинея республикада күрүнеге удур сүлчээни узуткааны

КОНАКРИ. (СЭТА). Чоокта чаа илереттинген күрүнеге удур сүлчээниң дугайында айтырыгны Гвиней Республиканың Национал хуралынга чугаалажып көрген. Киржикчилериниң хөй кезиин тудуп хоругдаан ол сүлчээни империалистиг күрүнелериниң реаксылыг бөлүктери белеткээн болгаш күрүне эргилдезин организаттаар, гвиней улустун демократтыг чаалап алыышкыннарын узуткаар болгаш чурттун иштинге колониалдыг кулданыышкынны катап тургузар сорулгалыг турган. Сүлчээчилер боо-чепсекти даштыкыдан ап турганнар. Гвинея Республиканың айыыл чок чорук органнарының хунаап алган боо-чепсээниң делгелгезин Конакриде ажыткан. Ол делгелгеден америк частыр бүдүмелдерни болгаш радиостанцияларны, англи пулемёттарны, граналаларны, автоматтарны болгаш чанкайшичи ланчыыларны, хол бооларын болгаш өске-даа боо-чепсектерни, оларның аразында Барыын Германияда турар заводтарның маркаларын каккан чепсектерни көрүп болур.

Гвинея чазактың ук делгелгеде тайылбыр кылып турар төлээлекчизи сүлчээчилерден хунаап алган боо-чепсектиң саны бүгү гвиней шериг-де чепсектен хөй болган деп демдеглээн. Гвинея Республикада демократтыг тургузугну дүжүреринче угланган сүлчээчилериниң үүлгедиишкиннери гвинея хөй-ниитиниң киленнээшкинин болдургөн. Олар колонизаторжу бөлүктериниң болгаш оларның чалчаларының кем-буруулуг чоруун шыңгызы-биле бурууладып турар.

Айыыл чок чоруктун органнарының илереткени ол сүлчээниң дугайында айтырыгны чугаалажып көрүп турда, президент Секу Туре Национал хуралга чүве чугаалаан, мынча дээн: «Мөңгези-биле чаалап алганывыс хамаарышпас чорукту бистиң улустан кандыг-даа үрегдекчи болгаш өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиишкиннер танкыларга болгаш самолёттарга безин деткидип-даа алза, канчап-даа хунаап ап шыдавас дээрзинге бүзүрээр бис».

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелдің корреспондентизинин Конакриден медеглеп турары-биле алырга, Гвинеяның демократтыг партиязының активиниң конференциязынга чүве чугаалааш, Президент Секу Турениң медеглээни: чоокта чаа илереткен күрүнеге удур сүлчээниң киржикчилериниң херээн көөрүбиле тускай тургускан улусчу трибунал 19 сүлчээчилерни өлүрүп шииткен, 22 кижини 15-тен 20 чыл чедир хуусаларга албадалдыг ажыл кылдыртырынга шииткен.

Францияга ужуражыышкыннар

Журналистиң демдеглели

Совет Эвилели биле Франция — кожалар өвес. Ынчалзажок олар болгаш ол чурттарда чурттаан улустар бот-боттарынга чоок. Француз чогаалчыларның, чурукчуларның, композиторларның чогаалдарынга улуг сонуургалды бистиң чуртувуска кайы шагдан бээр илередип келген. Орус болгаш совет культураже тыртылыышкын Францияда база улуг. Ийи чурттарның эртеминиң эн көскү төлээлекчилери хол-холдарындан туттунчуп алгаш ажылдап келген. Улуг француз Пастернин адын Совет Эвилелинде тураскаап турар, Павловтуң генийи-биле Францияда эртемденнер магадап үргүлүлевишаан.

Бисти бир өске үүл база төрелдештирип турар. Ийи чурттарның кайызы-даа боттарының революсчу улуг чаңчылдары-биле дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар. Хаанныг-аристократтыг тургузугнуң дерзин ёзугга удур француз улустуң маадырлыг демиселин хаанныг Россияның мурнакчы кижилери кеззеде улуг кичээнгей-биле хайгаарап чораанар. Тиилээн орус улус Ленинградтың кудумчуларының бирээзин Марттың ады-биле адаан. 1917 чылдың октябрьда хаанныг эрге-чагырга дүңдерлип дүшкенде, француз якобинчилерниң оолдарының уруглары болгаш коммуначыларның оолдары ол дүңдерлип дужүүшкүнү боттарынга база чаа амыдыралдын хаазы кылдыр көргеннер; «Совет Россиядан холундар ырадыңар!» деп интернационалчы улуг лозунну дерзин интервенцияга олар удурланыштыр тургусканнар.

Гитлержилерни чылча шапкаш, совет улус фашистиг кулданыгдан Францияның хосталырының үндезин суурун салган. Ынчангаш Францияның улузу ону утпаан. Бодунун кайгамчыктыг хоорайы Парижтин шелдериниң бирээзин ол Сталинградтың ады-биле адаан.

Герман аг-шериглериниң халдаашкыннарын бистиң улустарывыс чаңгыс салгалдың амыдыралының дургузунда безин чепсекти холга тутканы ийи удаа ойтур шапкан. Ынчангаш ам, кажан герман дайынызырактын бажын база дагын ковайтып, Европада тайбыңга кыжаныр турда, Францияның болгаш Совет Эвилелинин улустарының аразында чаңчыл болган найыралды быжыглаары—төөгү талазы-биле эргежок чугула үүл болуп турар.

Н. С. Хрущевтуң Францияга чорааны совет болгаш француз улустарның найыралын быжыглаарынга онза чугула салыышкын болган. Ол чоруушкун ындыг-ла үр болбаан, ынчалзажок оон ужур-дузазы кайгамчык улуг болган. Совет чазактын баштыңының Францияга чугаалаан болгаш кылган үүлдериниң дугайын делегейниң парлалгазы 11 хүннерниң дургузунда эң-не көскү черлеринге бижип турган. Француз найысылалга Н. С. Хрущевтуң чоруп турганын телеграф агентилелдериниң, солуннарның, сеткүүлдериниң, радионуң болгаш телевидениениң 400 корреспондентилери чырыдып тургулаан. Оларның аразында бөлүк совет журналистер база чоруп турган. Совет Эвилелинин улустарының төлээлекчизинге француз улустуң чер болганга көргүскен онза өөрүнчүг найыралчы хүлээп алыышкынының ол төөгүлүг 11 хүннеринде херечилер болган бис.

Парижти Европаның «политиктиг чугаалажыышкынының чери» деп адап турары ховар эвес. Делегейнин хөй-хөй чугаалажыышкыннары, конференциялары, ужуражыышкыннары бо найысылалга хөй удаа болуп турар; делегейниң бүгү чурттарының политиктиг болгаш хөй-ниитичи эң улуг ажылдакчылары аңаа чоргулаан. Н. С. Хрущевка парижчилерниң көргүскен чаагай хүлээп алыышкынынга сеткил өөрээш, Париж кымны мындыг шынчы болгаш найыралчы уткуп ап турганыл деп, бир салдарлыг француз буржуаз солуннуң корреспондентизинден бистер, журналистер айтырыг салырыыска, социализмни көөр хөөн чогу эки билдингир ол кижи боданмайндаа: кымны-даа мынчалдыр уткуп ап көрбээн!—деп харыылаан.

Мурнуу Францияның бурунгу хоорайы Нимге Н. С. Хрущевтуң чедип келири хүн аажок чаъс чаап, серинн салгын сырыннап турган, ынчалзажок хоорайның чурттакчылары хүндүлүг аалчының келирин манап, кудумчуга ийи шак турганнар. Хоорай чагыргазының бажыңына үр үргүлчүлээн хүлээп алыышкынның үезинде чаңгыс-даа кижи турган черинден шимчеш дивээн. Кижилер дээрге чаъска кедер тоннарын эштип алгаш, улам-на сырый туруп турганнар. Оларны кандыг сагыш-сеткил удуртуп турганыл?

Ним чоогундан келген назылай берген херээжен кижи турган. 1914 чылдың дайынының фронтузундан оон ашаа эап келбээн, а ийи оглу гитлержилерниң холундан өлген. Характарының чажы дамдылап турда, оон мынча деп оожум чугаалаан сөстери черле кандыг чүректи хайныктырбас дээр:

— Дайын моон ынай болбазын дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар кижини уткуп чедип келдим. Ол дээрге ава бүрүзүнге өөнүк-тур...

«Соок дайынның» каш борбак калчаалыг идегеттериниң чүдек-бужар чимзениишкиннеринге чөрүштүр, Франция Н. С. Хрущевту өөнүү кылдыр уткуп алган, француз чазак Совет чазактың баштыңынга бүгү алдар-хүндүткелди көргүскен. Улустарның тайбың кожа-хелбээ турарының болгаш найыралчы чоокшулажыышкынының улуг идеялары Каттышкан Штаттарга, Мурнуу-Чөөн Азияга,—совет улустуң төлээлекчизинин чорааны черле болганга ышкаш, француз черге база тиилеп турган. «Паризьен либере» солун бистиң өөнүктеривистиң аразынга кажан-даа санадып көрбээн, ынчалзажок март 28-те чогум-на харын ол солун мынча деп бижээн: «Марсельдин кол кудумчузунда Канебьер бульварга уткукчу кижилер аажок хөй болганындан хоорай чагыргазының бажынынче хүндүлүг аалчылар болгаш хүндүткел ёзулалының кижилери кызыл күш-биле барып эрткен. Улуг чурт—Россияның чазааның баштыңының чугаазын француздар улуг кичээнгей-биле дыңнап болгаш өөренип турар...»

Верден шелу. 1916 чылда Верден чоогунга кадыг-дошкун тулчуушкуннарга өлген чүс-чүс мың солдаттарны орнукшуткан ол коргунчуг хөөрнү кажан-даа уттуп болбас. Ол дээрге өлүг делгиирлиг музей эвес-тир, ном эвес-тир, чурук эвес-тир. Ында ужу-кыдыы көзүлбес кылдыр кожаландыр шейлуп чоруткан крестилериниң адаанда амыдыралга ынакшып, өөрүп, келир үеге идегелдери долдунуп чораан кижилер чыдары ол. Верденниң шелу болза: делегейниң чаа дайынын белеткеп турар кижилерни оваарындырып соксадынар! деп дайынга өлген миллион-миллион кижилерниң өөмүнээзинден негеп турар. Герман милитаризминиң катап төрүттүнүүшкүнүнүң айылының дугайында Н. С. Хрущевтуң сөстерин эр, херээжен француздарның чүректеринге онза чоок кылдыр хүлээп ап турары ынчангаш чалгаарла билдингир.

«Европаның камгалакчылары» болур ыдыктыг хүлээлге немец улуска онааттынган деп бадыткап турган канцлер Аденауэрниң медеглелинин дугайын Н. С. Хрущев Реймстин хоорай чагыргазынга чүве чугаалап турган сагындырган. Ындыг медеглелдер-биле эптежип шыдавас бис деп эш Хрущев чугаалаан. Гитлерниң даан бодап алганы «шилиттингген расаның теориязын» олар чыттыртып турарлар-дыр. Ам Барыын Германияда дайынзырак хөөн кирген күштер дагын төрүттүнүп турарын билир силер деп Совет чазактын баштыңы чугаалаан. Төөгүнүң дуржулгаларын кеззеде сактырынче болгаш Францияже база Совет Эвилелинче каш-даа удаа халдаан болгаш агрессчи халдаашкынны база дагын үүлгедип болур ындыг дайынны чепсегээр чорукту болдурбазынче күрүне ажылдакчыларын Н. С. Хрущев кыйгырган.

...Хоорай чагыргазының бажыңын долгандыр туруп алгаш, ол сеткил хайныышкынныг сөстерни репродукторлар дамчыштыр дыңнап турган мун-мун кижилер динмиттиг адыш часкаашкыннары-биле болгаш чүүлдүгүнүүшкүнүнүң кыйгылары-биле уткаан.

Пөс-таавы төвү Рубэге Совет чазактың баштыңы марттыынга демейлешкек хүн чедип келген болгаш «Амеде Пруво» фирманың дүк аргыыр фабриказынче дораан-на чорупкан. Эргим аалчыны ыраандан көре дораан-на эр, херээжен ажылчыннар динмиттиг адыш часкап, аржыылдарын чайып, аңаа байыр чедирип турганнар. Чүс-чүс станоктарның даажыңдан сөстер орта дыңналбас турган; ынчалза-даа бүгү-ле арыннарны сөстер негеттинмес өөрүнчүг хүлүмзүрүг шыва алы берген турганнар.

— Хрущевту көргенивиске аажок-ла өөрүп тур бис. Эр, херээжен совет ажылчыннарга бистин изиг байырывысты дамчыдып көрүнер деп, аргыкчы ажылчын Луиза Тиефри сүрээделдиг сеткил-биле чугаалаан.

Фабриканы эргип чоруп турарының үезинде Н. С. Хрущев Арлетт Вербрниң чанынга дожтааган болгаш оон аваангыр ажылын хайгаарап көрген. «Кайгамчык-ла-дыр силер» деп чугаалааш, чоруптарда оон холун ол туткан.

Он-он корреспондентилер Н. С. Хрущев чоруптары билек-ле, — Силерге ол чүнү чугаалады?—деп Арлеттен айтырып туруп берген.

Кончуг эвээш-даа бол, кончуг хөй уткалыг сөстерни чугаалады деп, ол уруг сеткили өөрүп чугаалаан.

Иткилешкен хөй ажылчыннар «Тайбың болгаш найырал!» деп ыыткыр кыйгы салып турда, сундунган хөй-хөй холдарны тутпушаан, совет аалчы завод херимин таварты автомашинаже күш-биле эрткен. Чер-ле болганда кижилер Хенертен «Интернационалды» ырлай берген. Чоргаар ыр, ажылчын ангының дайынчы гимнизи ол тур.

Ажылчын хоорай Рубэ Н. С. Хрущевту шак ынчалдыр уткаан.

* * *

Эш Хрущевтуң Парижке чоруп турганы, чуртка аян-чоруу, Совет чазактың баштыңының кеступ келген чер бүрүзүнге онза өөрүнчүг хүлээп алыышкын, күрүне ажылдакчылары-биле, журналистер-биле, садыг-үлетпүр бөлүктериниң болгаш профэвиледдериниң төлээлекчилери-биле, ажылчыннар-биле, парламентиниң кежигүннери-биле, тараачыннар-биле, янзы-бүрү, болган чок-ла улурланышкак үзел-бодалдарлыг кижилер-биле оон ужуражыышкыннары болгаш чугаалажыышкыннары тайбың кожа-хелбээ турарының идеяларының кайгамчык улуг амыдыралчы күштүүн бүзүреткен.

Н. С. Хрущевтуң Францияга чорааны улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының херээнге, улустарның чоокшулажырының херээнге чаа салыышкын болган.

Францияда частың кидин-түлүк үези. Мурнуу чүкте тюльпаннар хевистелдир чечектелип чыдар. Парижте ыыштар ногаан бүрүлер-биле сырый шыптына берген. Бургундияда садтар чечектелип эгелээн, шампаньның шелдеринде тарылга чоруп турар. Францияда эки, амыдырал өөрүшкүлүг, күш-ажылга ынакшылдыг кижилер чурттап турар. Ол хөй-ну көрүп эрттирген болгаш хөй чүүлдерге өөренип алган. Амыдыралдың болгаш аас-кежиниң үндезини болур тайбыңны ол улус хамыктың үнелеп турар. Французтар озал чок келген эртеги чазынга өөрүп, олар база-ла оран делегейде чаагай тура-соруктун бүгү кижилери ышкаш, амгы час үр манаттынган быжыг тайбынны бүгү кижи төрелгетенге бээрин күзеп турар.

Г. ДРАГУНОВ.

Париж—Москва.

Олчалыг балыктаашкын.

Фотоэтюд Н. Сиротинин.

★

Күш-культура болгаш спорт

Бут-бөмбүүнүң шөлдеринде

Спорттун «Труд» эки-тура ниитилелиниң бирги чери дээш бут-бөмбүүнүң маргылдаазы области үргүлүлеп турар.

Хову-Аксының, Ак-Довурактың, Чадааның болгаш Шагаан-Арыгның командалары база маргыжып эгелей бергеннер. Бо командалардан Ак-Довурактың аныяк командазы чедиишкинниг ойнап турар. Ак-довуракчылар Шагаан-Арыг хоорайның шыырак командазын 3:2 санга удуп алган.

Чамдык кижилер аныяк команданың бирги чедиишкинин таварылга кылдыр санап турган. Ынчалза-даа дараазында хүн Ак-Довурак командазы «Тыва кобальт» комбинаттың командазы-биле ойнаан, боттарының эки белеткелдиин база катап көргүскеннер. Маргыжыкчыларның кужу деп болуп, оюн 3:3 санга хайым болуп төнген.

Туран хоорайның бут-бөмбүкчүлери чер шинчилээр партияның командазы-биле ойнаан, 5:1 санга чинги-биле тиилээннер.

А. АЛЕКСЕЕВ.

* * *

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының стадионунга Аэропорт болгаш № 2 чүк АТК-зының командалары ойнаан.

Ужудукчулар күштүг атакаларны организастап турган, оюнның бирги чартыында 2 мячикти АТК командазының хаалгазынче киргеннер. Ийги 45 минутада мячик транспортчуларның хаалгазындан ыравастаан. Аэропорт командазы каш-ла минута иштинде база 3 мячикти киргеш, транспортчуларны 5:0 санга удуп алган.

Ужудукчуларның чедиишкинин чугаалап турган, оларның четпестерин база демдеглээри артык эвес. Команданың ойнакчыларының чамдызы чаңгыс аай спорттчу хеп чокка ойнаан. Оларның майкаларында дугаарлар база чок болган. Бо чорук көрүкчүлергеда таарымчалыг эвес, команданың адынга багай болгаш спорттчу культурага шуут таарышпас.

Ол-ла шелге Кызылдың «Коммунтудуг» трезинин болгаш бусбиле ажылдаар электростанциязының командаларының аразынга эш хуузунун ужуражыышкын маргылдаазы болган.

Электри станциязының командазы баштайгы 45 минутада ийи мячикти киргеш болгаш 1 мячикти боттарының хаалгазынче эрттиргеннер. Оюнның ийги чартыында электри станциязының ойнакчылары 5-ти киир тепкеш, ужуражыышкын маргылдааны 7:2 санга удуп алганнар.

С. ОЮН.

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областка шокар булуттарлыг, чаашкын шоолуг чок хүн болур. Хат барыын чүк угланыышкынныг болгаш кошкак, чоорту өй-тап апаар. Агаарның температуразы: дагыг чөрлерге—3—8, чавыс чөрлерге — 7—12, а Кызылга—9—12 градус чылыг.

Бо айның 16-га чедир баштайгы үеде булутталып, аяскылап каап турар, чамдык чөрлерге чаашкыннарлыг хүннер болур. Хат өй-тавында. Бо өйнүң ийги чартыында шоолуг эвес булуттарлыг болур. Хат барыын чүк угланыышкынныг, өй-тавында. Агаарның температуразы 16-га чедир ортумза-биле мындыг болур: дүне—3 градус соохтан 2 градус чылыг, а хүндүс—12—17 градус чылыг.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Чурттага бажыңнарының арыг-шевери дээш

Уруглар! Боттарының бажыңнарга арыг-шеверни болгаш корум-чурумну, таарымчалыг байдалды тургузары дээш демисежиңер.

Бодунарның бажыңнар иштинге хүн херели болгаш чырык дээп кирген турарын чедип алыр дээш оралдажыңар.

Соңгаларны чүү-хөө-биле, чечектер-биле дуглаваңар, аңаа кылын көжеге аспаңар.

Чылдың чылыг үезинде удаан эртен туруп келгениңер соонда азы кичээлдерге белетениринериң болгаш удуурларның мурнунда бажыңнарның соңгаларын ыыавыла ажыдып турунар.

Кудумчудан бажынче бок, хир киирбеңер. Бажынга киреринерде даштын эжик кастында чадага будуларны чодуп аштаңар.

Бажың ишти бокталдырбаңар, довурак-доозун бурулатпаңар. Эдилел-херекселди камныг тургузуңар. Боттарыңарны арыг-силиг ап чорунар, корум-чурумну сагыңар. Бажың иштинде чүве бүрүзү ыыавыла салыр черлиг болур ужурлуг. Стол кырынга хирлиг саза тургуспаңар, аңаа аъш-чемни ажык салбаңар. Аъш-чем продукту-ларны шкаф иштинге сугуңар, оларны марля, арыг аржыыл-биле дугланар.

Арыглап-шеверлээр ажыл талазы-биле улуг кижилерге дузалажыңар. Доозунну ол пөс-биле арыглап чодуңар, шаланы өттүрген ширбиил-биле азы ол пөс-биле ораап каан щётка-биле аштаңар.

Бажың иштинге херек чок чүвелерни чыттырбаңар, бок-сак, чүү-хөө чыгбаңар. Олар шеверге болгаш корум-чурумга шаптык ужураштырып, идик-хеп үрээр бичии ак курттарның тыптырынга идиг болуп турар. Бок-сак чүү-хөөге доозун, хир чыглыш долар болгаш күскелер аңаа тыптып келир.

Хемирер амытаннар чемни чүгле тып чиир эвес, харын продуктуларны үрегдеп турар, олар болза чамдык айыылдыг аарыгларны кижилерге халдадып болур. Хемирер амытаннарның үнгүрлерин чок кылыңар, оларга дузактарны болгаш капкаларны салыңар.

Кичээлдерге белеткенир, номнар номчуур, дыштанып удуур тускай булуңнуг болуңар.

Арыг-силиг, таарымчалыг чурттага бажыңы болза, кадык камгалалынга, кижизидилгеге дузалап, кижиниң омак-сергек сеткилсагыжын көдүрүп турар. Шак ындыг чурттага бажыңынга сагыш амыр чурттаар, өөренир болгаш ажылдаар база ойнаар аргалыг болур.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын баңыны.

СБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, кедзе ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00174. Чагыг № 1280. Культура эргелелиниң типографиязы.